

LUNDS
UNIVERSITET

Företag som rättighetsaktör

En kritisk idéanalys av Creating Shared Value-konceptets möjlighet att
uppfylla mänskliga rättigheter

Susanna Starck

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

Kurskod: MRSK61

Termin: höstterminen 2016

Handledare: Lena Halldenius

Omfång: 14628 ord

**HUMAN
RIGHTS
STUDIES**
LUND UNIVERSITY

Abstract

Denna uppsats har till syfte att problematisera den vedertagna uppfattningen om staten som den primära rättighetsuppfyllaren. Genom ett teoretiskt ramverk inspirerat av Pogges institutionella perspektiv på rättighetsuppfyllelse samt med hjälp av kritisk diskursanalys undersöker studien vilka gemensamma uttryck som existerar mellan affärskonceptet ”Creating Shared Value” (CSV) och ett ramverk från FN om företagande och mänskliga rättigheter. Studien undersöker också på vilka sätt CSV kan skapa och förvalta sociala institutioner, som uppfyller mänskliga rättigheter. Vid analys av CSV-konceptet och FN:s ramverk fann studien att det existerar gemensamma sätt att uttrycka begreppen ”needs” och ”rights”. Studien fann även att CSV-konceptet tenderar att tala om företag, likt FN talar om staten. Vid beskrivning av handlingar och vilka roller de olika aktörerna ska anta kunde analysen visa på liknande utfall. Undersökningen kunde konstatera att CSV-konceptet formas av bland annat vinstmaximering, en strävan att fylla behov samt av globaliseringen. I studiens avslutande kapitel diskuteras teorin om rättighetsuppfyllelse kritiskt och belyser det mycket påtagliga stats-centrerade perspektiv som återfinns bland annat hos Pogge, vid beskrivning av vem som uppfyller mänskliga rättigheter. Till sist diskuteras vilka konsekvenser en förskjutning av skyldighet, från stat till företag, medför med utgångspunkt i identitet, maktrelationer och auktoritet. Diskussionen visar på flera problem när en aktör som företag rör sig utanför sin traditionella domän och in på statens, detta på grund av de olika aktörernas skilda karaktärer och regelsystem.

Nyckelord: företag, uppfyllande, mänskliga rättigheter, skyldigheter, creating shared value, verksamhetsstyrning, samhällsinstitutioner, marketization of discourse, kritisk diskursanalys, institutionellt perspektiv, globalisering

This bachelor thesis aims to question the common assumption of the state as the primary human rights fulfiller. With the theoretical framework that the study adopts, which is inspired by Pogge's institutional perspective on human rights fulfillment, and by applying a critical discourse analysis on the concept of "Creating Shared Value" and the UN framework on business and human rights, the study examines what mutual textual practices can be found. The study also reviews in what ways CSV can create and uphold social institutions, which fulfill human rights. When analyzing the concept of CSV and the UN framework the study found that a mutual way of speaking of "needs" and "rights" between the two exists. At the same time, the study found that the concept of CSV tends to speak about corporations in the same way the UN framework speaks about governments. When reviewing the way actions and roles of the two agents were described in the material the study showed a similar outcome. When examining CSV the study noted that the concept is shaped by profit maximization, a thrive towards fulfilling needs and by globalization. In the closing chapter of the thesis the theory of rights fulfillment is critically discussed by elucidating the distinct state-centered perspective that Pogge, among others, adopts. Finally, the consequences of a shift in duty bearer, from state to corporation, are discussed on the basis of identity, power relations and authority. The discussion addresses some complex problems when an agent, like a corporation, operates outside of its traditional boundaries onto state "domain". This occurs because of the divided nature of the agents and their different systems of rules.

Keywords: corporation, fulfillment, human rights, obligations, creating shared value, management, social institutions, marketization of discourse, critical discourse analysis, institutional perspective, globalization

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	<i>Problemformulering, syfte och frågeställning.....</i>	2
1.2	<i>Material och avgränsningar.....</i>	4
1.2.1	<i>Material.....</i>	4
1.2.2	<i>Avgränsningar.....</i>	7
2	Bakgrund.....	8
3	Teori om rättighetsuppfyllelse.....	10
3.1	<i>Förståelse och institutionellt perspektiv på mänskliga rättigheter.....</i>	11
3.2	<i>Makt och legitimitet.....</i>	13
3.3	<i>Marketization of discourse.....</i>	13
4	Idéanalys och kritisk diskursanalys.....	15
4.1	<i>Avstamp i idéanalys.....</i>	15
4.2	<i>Faircloughs kritisk diskursanalys.....</i>	16
4.2.1	<i>Tillvägagångssätt.....</i>	18
5	Litteraturöversikt och tidigare forskning.....	21
5.1	<i>Creating Shared Value i teorin.....</i>	21
5.2	<i>Creating Shared Value och samhällsutveckling i praktiken.....</i>	24
5.3	<i>Företagande och mänskliga rättigheter.....</i>	25
5.4	<i>Studiens bidrag till forskningsfältet.....</i>	28

6	Undersökning och analys.....	29
6.1	<i>Textuell nivå.....</i>	29
6.1.1	Transitivitet.....	29
6.1.2	Modalitet.....	31
6.2	<i>Diskursiv praktik.....</i>	33
6.2.1	”Needs” och ”rights”.....	33
6.2.2	Ansvar och skyldighet.....	34
6.2.3	Handlingar.....	36
6.3	<i>Social praktik.....</i>	39
6.3.1	Företagens vinstmaximering.....	39
6.3.2	Uppfyllande av mänskliga rättigheter.....	40
6.3.3	Globalisering.....	41
7	Diskussion.....	43
7.1	<i>Teori om rättighetsuppfyllande.....</i>	43
7.2	<i>Förskjutning av skyldighet.....</i>	44
7.3	<i>Marketization of discourse och neo-kolonialism.....</i>	45
8	Slutsats och besvarande av frågeställningar.....	49
	Referenser.....	52

1 Inledning

Som många andra tidigare har noterat existerar det en brännpunkt där företag i vissa fall är en ekonomiskt större aktör än stater.¹ Samtidigt tilldelas de inte den skyldighet stater innehar gentemot sina medborgare, trots företags stora inverkan på både miljö likväl sociala, kulturella och politiska aspekter i människors liv. Utifrån denna gemensamma förståelse kommer denna studie fokusera på företag som aktör i uppfyllandet av mänskliga rättigheter.

Creating Shared Value (CSV) anses vara ett affärskoncept och tillvägagångssätt för ökad integrering emellan företag och samhälle med syfte att öka företags legitimitet och beskrivs även som en konkurrensstrategi. Skapande av ett delat värde sker när det finns ett värde för samhället, i form av utveckling på något sätt, samt ett värde för företag genom vinst. Enligt Porter och Kramer, som först formulerade konceptet, vill de inte likna CSV som filantropi - istället ska handlingarna vara långsiktiga och legitima för flera av de berörda aktörerna, både samhälle och aktieägare.²

Milton Friedman, en välkänd motståndare till idén om företags sociala ansvar, argumenterade på 1970-talet att företag inte ska ta sig an ett socialt ansvar enligt den vedertagna förståelsen för idén, då företagets syfte är att vinstmaximera. Enligt Friedman ligger det största ansvaret för den sociala utvecklingen hos samhällets individer. Av detta följer att det ansvaret företag innehar är gentemot sig själva, så som anställda och de som äger företaget, d v s aktieägarna.³ Samtidigt som förväntningarna på företag ökar när det gäller att ta mer ansvar för de delar av samhället de påverkar, antar fler företag en policy för sin inverkan på flera av samhällets apparater. Denna förväntning är inte ogrundad med tanke på att bland världens 100 största ekonomiska

¹ Se avsnitt 5.3 "Företagande och mänskliga rättigheter".

² Porter, Michael E., & Kramer, Mark R., "CREATING SHARED VALUE.", *Harvard Business Review* 89, no. 1/2, 2011, ss. 65.

³ Friedman, Milton, "The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits", *The New York Times Magazine*, September 13, 1970.

entiteter återfinns 69 företag, under 2015.⁴ Detta betyder att i många fall är företag större ekonomiska entiteter än stater, vilket innebär en självklar ekonomisk makt, men med det också en politisk, social och miljömässig makt. Det är inte bara en fråga om företag ska uppfylla mänskliga rättigheter som behöver ställas för att reda ut företagets position i strävan mot mänskliga rättigheter för alla; utan också vad för slags konsekvenser det medför när en annan aktör än stater uppfyller rättigheter - kan odelbarheten emellan politiska och medborgerliga respektive ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter upprätthållas när medborgare saknar mandat att ställa krav på aktören (i detta fall företag)?

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställning

Det är juridisk internationellt reglerat att stater innehar skyldigheten att skydda emot kränkningar av mänskliga rättigheter, samt uppfylla mänskliga rättigheter. I många utvecklingsländer där företag verkar finns det svaga nationella lagar som kopplar till mänskliga rättigheter, och där det även sker en svag tillämpning ifrån staten av mänskliga rättigheter.⁵ Det är även en vedertagen uppfattning att mänskliga rättigheter endast kan kränkas av auktoriteter, då de mänskliga rättigheterna begränsar statens makt över individen.⁶ Den klassiska föreställningen om staten som uppfyllare av mänskliga rättigheter har mer och mer börjat luckras upp i och med privatiseringen av före detta statliga tjänster och globaliseringen av ekonomin och interdependensen mellan stat, samhälle och företag som medföljer. Det existerar en problematik i hur företag ska förhålla sig till de mänskliga rättigheterna när staten de verkar inom inte lever upp till sin skyldighet att skydda dessa. Frågan som uppkommer är hur företagen ska agera när de får tillfälle att uppfylla dessa genom sin affärsstrategi, i synnerhet med tanke på det

⁴ ”10 biggest corporations make more money than most countries in the world combined”, *Global Justice Now*, September 12, 2016, <http://www.globaljustice.org.uk/news/2016/sep/12/10-biggest-corporations-make-more-money-most-countries-world-combined>, (hämtad: 2016-11-04).

⁵ Nolan, Justine, ”Business and human rights in context” i Baumann-Pauly et al., *Business and Human Rights: From Principles to Practice*, 2016, s. 9.

⁶ ”De mänskliga rättigheterna”, *Mänskliga rättigheter - regeringens webbplats om mänskliga rättigheter*, <http://www.manskligarattigheter.se/sv/de-manskliga-rattigheterna>, (hämtad: 2016-12-13).

vinstperspektiv företag innehar och vilka konsekvenser som uppstår vid upphörande av vinsten. En annan aspekt som berörs i och med denna problematik är statens förhållningssätt till den eventuella förskjutningen av sin skyldighet, till en annan aktör.

Studiens syfte är att ifrågasätta givna funktioner i samhället, så som att staten ska uppfylla och upprätthålla mänskliga rättigheter, med utgångspunkt i att språkbruket får praktiska konsekvenser i samhället.⁷ Det material som undersöks består av två artiklar om affärskonceptet Creating Shared Value, samt ett vägledande ramverk från FN om företag och mänskliga rättigheter. Studien är bland annat intresserad av hur dessa material förhåller sig till varandra i sina uttryck, vilket benämns genom *interdiskursivitet*. I studien genomförs en teoretisk undersökning av CSV som medel till att uppfylla och upprätthålla rättigheter, samt problematisera eventuella konsekvenser av förflyttning av ansvaret/skyldigheten. Detta görs genom ett institutionellt perspektiv på rättighetsuppfyllande samt metodologiskt genom en kritisk diskursanalys med fokus på idéer.

Studiens frågeställningar är således:

- *Vilken interdiskursivitet mellan Creating Shared Value-konceptet och statens skyldighet att uppfylla rättigheter går att återfinna i primärmaterialet?*

- *Hur kan sociala institutioner som uppfyller rättigheter skapas och förvaltas av företag genom CSV-konceptet?*

- *Vad för teoretiska konsekvenser kan uppstå i och med denna förskjutning?*

⁷ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s. 15.

1.2 Material och avgränsningar

I detta avsnitt presenteras och beskrivs primärmaterialet, som även behandlar materialets omfattning och svagheter, vilket består av två artiklar samt en rapport ifrån FN. I avsnittet presenteras också avgränsningar med syfte att tydliggöra studiens utgångspunkt.

1.2.1 Material

Den text där CSV-konceptet tar sin fulla form är i artikeln ”Creating Shared Value” av Michael Porter och Mark Kramer som publicerades 2011 i Harvard Business Review. Artikelns huvudtes är att genom förändrad företagsstrategi ska kapitalismen återfå sin legitimitet. Strategin grundar sig i att företags konkurrenskraft och samhällets välfärd, där företaget verkar, är beroende av varandra. Porter och Kramer gör skillnad på skapandet av delat värde (CSV) med socialt ansvar, välgörenhet och hållbarhet och benämner samtidigt idén om socialt ansvar som något som hamnar i periferin istället för att vara en del av kärnan i hur företaget bedriver sin verksamhet. Corporate Social Responsibility (CSR) hos ett företag, anser Porter och Kramer, är snarare ett sätt att få ett bra rykte och som kopplar dåligt till företagets affärsverksamhet vilket leder till kortlivade försök som blir svåra att legitimera åt exempelvis aktieägare.⁸

I och med studiens syfte att undersöka huruvida ett affärskoncept kan säkerställa institutionaliserade mänskliga rättigheter och vilka samhällsliga konsekvenser detta kan innebära, har CSV valts ut som studieobjekt. ”Creating shared value” är den andra artikeln skriven av Porter och Kramer där CSV nämns, i dessa artiklar framgår det tydliga exempel på hur företag kan och har använt CSV i praktik, men artikeln diskuterar även konceptets teoretiska grund. Syftet med att använda denna artikel är att undersöka graden av interdiskursivitet med FN:s ”Guiding Principles on Business and Human Rights”, samt analysera innebörden av detta. Porter och Kramer utgår i sin

⁸ Porter & Kramer, ss. 64, 75-6.

beskrivning att företag efterlever lagar och etiska normer, samtidigt som de försöker mildra eventuell skada som verksamheten kan orsaka. Detta är ett stort antagande, menar kritiker av konceptet, som kommer beaktas i analysen. Eftersom denna artikel är en utvidgning av en tidigare artikel har bedömning gjorts att vissa delar bygger på antaganden gjorda i en den tidigare artikeln, därför kommer den tidigare artikeln användas för att kunna beskriva och analysera konceptet noggrannare.

I en tidigare artikel, ”Strategy & Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility”⁹ av Porter och Kramer, nämns ”shared value” för första gången.¹⁰ I artikeln kritiserar Porter och Kramer CSR för att ställa företag mot samhället och sätta företag under press att använda CSR, vilket endast genererar mer allmänna handlingar istället för att samspela med varje företags förvaltningsstrategi.¹¹ De förslår att NGO:er¹², stater och företag ska börja tänka i termer av ”corporate social integration”, snarare än i kortsiktiga handlingar som Porter och Kramer tillskriver CSR att vara skyldig för. De menar samtidigt att företag inte är skyldiga till alla världens problem och att företag inte heller kan lösa dessa, men att företag bör identifiera de problem de har resurser, kompetens och värde i att lösa. Genom att sortera samhällsproblem eller samhällsbehov i tre kategorier kan varje företag själva avgöra var de potentiellt kan påverka. Porter och Kramer menar att vad för slags problem som potentiellt kan lösas kommer variera för varje företag, industri och plats.¹³

För att fördjupa förståelsen och uppnå en mer omfattande analys av CSV formulerat av Porter och Kramer kommer studien använda båda dessa artiklar, framförallt då artiklarna både överlappar och kompletterar varandra. Denna artikel nämner inte ”CSV” explicit men täcker huvudidén och beståndsdelarna och beskriver därför konceptet implicit. Vid analys av båda dess artiklar skrivna av samma författare kan en tydligare diskurs framträda vid formuleringen av specifika idéer. Denna artikel saknar tydliga

⁹ Porter, Michael E., & Kramer, Mark R., ”Strategy & Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility.”, *Harvard Business Review* 84, no. 12, 2006, ss. 78-92.

¹⁰ Ibid., s. 84.

¹¹ Ibid., ss. 78-81.

¹² ”Icke-statliga aktörer”.

¹³ Porter & Kramer, 2006, ss. 84-5, 92.

tillvägagångssätt för företag att använda affärskonceptet och kan därför inte, i samma utsträckning som den andra artikeln, användas vid jämförelse med FN:s riktlinjer ”Guiding Principles on Business and Human Rights”. Både affärskonceptet och artiklarna har kritiserats av andra forskare inom fältet, och redogörs för i avsnitt 2 ”Litteraturoversikt och tidigare forskning” där tidigare undersökningar av CSV beskrivs och diskuteras.

”Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations ‘Protect, Respect and Remedy’ Framework”¹⁴ är ett dokument ifrån FN innehållande vägledning vid implementeringen av ramverket ”Protect, Respect and Remedy” (hädanefter, ”FN:s GP:s”). Denna ”handbok” är uppbyggd av ett inledande avsnitt berörande generella principer som sedan följs av tre avsnitt: 1. staters plikt gentemot mänskliga rättigheter, 2. företags ansvar att respektera mänskliga rättigheter samt 3. ett avslutande avsnitt som behandlar tillgängligheten av kompensation vid rättighetskränkning. Materialet har inskaffats genom att se till dokument som länkar företag och mänskliga rättigheter på en normativ nivå, som även är erkänd som en vedertagen inställning till staten, företag och mänskliga rättigheter: hur bör företag bete sig när det kommer till mänskliga rättigheter? Med tanke på FN:s ställning som en organisation bestående av endast stater kan materialet möjligtvis skildra en allmän inställning till företag och mänskliga rättigheter, alternativt synliggöra diskurser inom en mellanstatlig, och i vissa fall överstatlig, organisation. FN:s GP:s bygger på redan existerande mänskliga rättigheter - detta i kombination med det teoretiska perspektiv studien antar, vilket anser att mänskliga rättigheter är en slags lägsta nivå av drägligt liv/villkor för människan, kvalificeras FN:s GP:s som ett slags ramverk med legitimitet för normativa antaganden om rättighetsuppfyllande. Materialet är vid första anblick mycket generellt formulerat, med generiska handlingsplaner för företag med deras arbete för att respektera mänskliga rättigheter och detsamma gäller stater.

Ytterligare material som kommer användas för att komplettera undersökningen består bland annat av samma material som forskningsöversikten.

¹⁴ Office of the High Commissioner for Human Rights, *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations ‘Protect, Respect and Remedy’ Framework*, HR/PUB/11/04, 2011.

1.2.2 Avgränsningar

Studien kommer avgränsa sig till att undersöka CSV som medel, specifikt vad för slags komponenter (idéer) som konceptet formas av, och använda FN:s GP:s som ett normativt ramverk för undersökningen av interdiskursivitet när det kommer till stat och företag. D v s att studien anser att FN:s GP:s är en mer allmän uppfattning om hur stat och företag bör förhålla sig till mänskliga rättigheter. Studien kommer inte att analysera, diskutera eller bedriva jämförelse med CSR, då studien har till syfte att undersöka en specifik konkurrensstrategi som medel att uppfylla och upprätthålla mänskliga rättigheter samt konsekvenser av detta, och inte hur socialt ansvar bidrar till vinst eller förbättrad social utveckling. Syftet är inte heller att kvantitativt undersöka huruvida CSV i praktiken har uppfyllt mänskliga rättigheter eller undersöka de juridiska förutsättningar som existerar för uppfyllandet.

Vid analys av Porter och Kramers artiklar kommer beskrivandet av idéer om företag samt statens ansvar att vara undersökningens främsta studieobjekt. Endast FN:s GP:s formulering av staters skyldigheter och företags ansvar kommer analyseras, inte det sista avsnittet ”Access to remedy”, då studiens syfte är att undersöka huruvida företag kan skapa sociala institutioner som uppfyller mänskliga rättigheter (mer om detta i avsnitt 3 ”Teori om rättighetsuppfyllande”). Studien ämnar inte heller att diskutera mänskliga rättigheter som koncept samt kritiken mot den som västerländsk idé, utan kommer istället kritiskt diskutera kombinationen av företagande och mänskliga rättigheter.

Genom att studera ett koncept som företag kan använda i sin bolagsstyrning och jämföra det med ett ramverk skapat av en etablerad organisation som FN, följer valet av material studiens syfte att problematisera de roller som aktörer med makt och inflytande innehar. Att använda detta material synliggör samtidigt de likheter och olikheter som finns emellan den diskurs CSV ingår i och statsdiskursen.

2 Bakgrund

CSV existerar, för det första, inte endast teoretiskt utan har tillämpats praktiskt, helt eller delvis, av flera multinationella företag. Nestlé är ett exempel på företag som tillämpat affärskonceptet inom sin verksamhet och gav även ut sin 12:e rapport om sitt arbetssätt och användning av CSV, under 2016.¹⁵

Det specifika med CSV är dess fokus på att inte verka kortsiktigt och inte heller genom välgörenhet. Istället har affärskonceptet till syfte att finna skärningspunkter emellan samhällsproblem och vinst för företag, för att på så sätt göra det betydelsefullt, ur ett vinstmaximerings-perspektiv, att investera i lösningar av dessa problem. Skapandet av ett gemensamt värde hamnar i företags kärna och formar därmed hela verksamheten och dess strategi. De biprodukter som skapas utav detta kan vara ökad hälsa och utbildningsnivå i samhället företaget verkar, eller genom minskad klimatpåverkan.

Enligt Porter och Kramer finns det tre sätt för företag att skapa tillfällen där ett delat värde kan uppstå: genom att på nytt utforma produkter och marknader, genom att omdefiniera produktivitet i värdekedjan samt genom att möjliggöra utveckling i lokala samhällen.¹⁶ Kortfattat innebär dessa att:

1. företag ska hitta nya marknader och kunder genom utvecklandet av produkt
2. produktens väg från produktion till konsument förbättras exempelvis miljömässigt och därmed ekonomiskt
3. stötta och utveckla lokala kluster, d v s stötta området där verksamheten bedrivs och dess institutioner. Detta kan innebära att företag själva bygger kluster, men också att de åtgärdar brister i det existerande klustrets omgivning.

¹⁵ Nestlé S.A., Public Affairs, *Nestlé in society - Creating Shared Value and meeting our commitments 2015*, Nestlé, mars 2016, http://www.nestle.com/asset-library/documents/library/documents/corporate_social_responsibility/nestle-csv-full-report-2015-en.pdf (hämtad: 2016-12-02).

¹⁶ Porter & Kramer, 2011, s. 65.

CSV är ett koncept utvecklat av Michael Porter och Mark Kramer, som båda är grundare av FSG - en konsultfirma som rådgiver både organisationer och regeringar kring att skapa positiv social påverkan genom strategi som FSG utvecklar, bland annat genom CSV.¹⁷ Detta är en aspekt som studien kommer ta hänsyn till, då CSV-artiklarna formuleras av två författare med intresse att framställa konceptet som fungerande och sant.

¹⁷ "How we work", FSG, <http://www.fsg.org/how-we-work>, (hämtad: 2016-12-29).

3 Teori om rättighetsuppfyllelse

I detta avsnitt presenteras och introduceras studiens teoretiska perspektiv. Studiens perspektiv tar inspiration ifrån Thomas Pogges idéer om hur mänskliga rättigheter faktiskt uppfylls. Det teoretiska ramverket har hämtats ifrån hans bok ”World Poverty and Human Rights” och används i syfte att lyfta fram de delar i primärmaterialet där uppfyllandet och upprätthållandet av mänskliga rättigheter nämns. Ramverket möjliggör ifrågasättandet av samhällsapparaten och dess påstådda beroende till staten, vilket följer studiens användning av kritisk diskursanalys i undersökningen¹⁸. Då syftet med studien är att undersöka ett specifikt affärskonceptets möjlighet att uppfylla rättigheter behövs ett ramverk som beskriver vad som anses med ”uppfyllande” och upprätthållande av dessa.

Pogge talar bland annat om hur fattigdom kan bekämpas samt hur den globala ekonomiska ordningen gjort oss distanserade till de fattiga. Han fokuserar även på staten som upprätthållare och skapare av sociala institutioner, medan denna studie har som syfte att undersöka huruvida företag kan anta denna roll. Därför kommer inte Pogges syn på eventuell förändring av staten redogöras för, utan istället avgränsas hans teori i denna uppsats till idén om vad som krävs för uppfyllandet och upprätthållandet av mänskliga rättigheter.

Det teoretiska ramverket kommer även ta inspiration ifrån Faircloughs idé om ”marketization of discourse”. Detta knyter igen ihop metodvalet med det teoretiska, då en kritisk diskursanalys även konstituerar en teoretisk utgångspunkt: att språk-användningen formar den sociala världen och handlandet inom denna.¹⁹

¹⁸ Se avsnitt 4 ”Idéanalys och kritisk diskursanalys”.

¹⁹ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 24.

3.1 Förståelse och institutionellt perspektiv på uppfyllande av mänskliga rättigheter

När Pogge förklarar grundläggande rättvisa utgår han ifrån att mänskliga rättigheter anses vara den lägsta internationellt erkända standarden. Mänskliga rättigheter i detta fall ska förstås primärt som ett anspråk på rättigheter hos en tvingande social institution och sekundärt som ett anspråk hos de som upprätthåller sådana institutioner. En tvingande social institution ska förstås som ett system som kontrollerar våra beteenden, exempelvis skattesystemet eller rättsystemet. När en människa är under en tvingande social institution måste denna få sina rättigheter uppfyllda av institutionen, då den är tvingande.²⁰

Sättet att se på mänskliga rättigheter som något som ska göras anspråk på hos sociala institutioner går ifrån det mer vedertagna antagandet att moraliska rättigheter implicerar effektiva juridiska sådana. För att utgå ifrån att en mänsklig rättighet uppfylls genom att tillgängligheten av objektet som rättigheten kräver är säkrad, argumenterar Pogge att den juridiska rättigheten är i de flesta fall överflödigt, alternativt otillräcklig, för tillgängligheten av X som krävs för att rättighet Y ska uppfyllas.²¹ Med detta menas att en individs mänskliga rättighet till mat (vilken ingår i rättigheten till en tillfredställande levnadsstandard)²² inte uppfylls för att personen råkar få mat för dagen av en hjälporganisation. För att rättigheten ska vara uppfylld ska objektets tillgänglighet (mat) vara tämligen säkrad - enligt Pogge, genom en social institution.²³ Lagstiftning gör liten skillnad för att rättigheten faktiskt uppfylls, för att människan ska på riktigt kunna åtnjuta sina rättigheter behövs en säkrad tillgång till en rimlig del av dessa objekt som rättigheterna kräver.²⁴ I olika kulturer kan den säkrade tillgången av objektet/

²⁰ Pogge, Thomas Winfried Menko, *World poverty and human rights : cosmopolitan responsibilities and reforms*, Cambridge : Polity, 2008, ss. 25, 50.

²¹ Ibid., ss. 50-51.

²² *Universal Declaration of Human Rights*, UN Doc. A/RES/217 (III), 10 December 1948, art. 25.

²³ Pogge, 2008, s. 180.

²⁴ Ibid., s. 55.

objekten uppfyllas på olika sätt och av olika institutioner. Säker tillgång av objektet/objekten är det viktiga, hur det genomförs spelar inte lika stor roll. Stater ska inte anses ha misslyckats uppfylla den specifika mänskliga rättigheten endast för att en lag inte existerar, de kan fortfarande institutionalisera uppfyllandet av rättigheter.²⁵ Detta då mänskliga rättigheter inte anses uppfyllda om de inte existerar en säker tillgänglighet av objektet rättigheten kräver, men uppnår säker tillgänglighet när de är institutionaliserade. Behov hos människor kan därför förstås som att tillgängligheten av objektet/objekten som mänskliga rättigheter implicerar inte är säkrad.

Pogge frångår ett interaktionellt perspektiv på uppfyllandet av mänskliga rättigheter och hävdar istället att ett institutionellt perspektiv ska antas. Det innebär att de som utövar en tvingande institutionell ordning över individen, eller upprätthåller denna tvingande institutionella ordning, kan individen göra ett rättighetsanspråk hos. Pogge menar att detta implicerar att det också finns ett ansvar hos individer att inte stötta en institution som inte kan säkra tillgången till objekt som rättigheten kräver.²⁶ Alltså är mänskliga rättigheter inte primärt riktade till regeringen i en stat, utan snarare till den institutionella strukturen i ett samhälle eller till andra övergripande sociala system.²⁷ När rättighetsanspråket riktas till skapare och upprätthållare av sociala institutioner vidgas perspektivet på vem och vad som kan anses inneha en skyldighet att uppfylla mänskliga rättigheter, vilket kan innebära att även företag innehar ett ansvar och/eller skyldigheten att uppfylla mänskliga rättigheter.

Med Pogges institutionella syn på mänskliga rättigheter minskar även det filosofiska glappet emellan medborgerliga och politiska rättigheter (s k första generationens rättigheter) och ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (s k andra generationens rättigheter). De förstnämnda ses som negativa rättigheter (d v s rätt att slippa utsättas för något) där staten ska avstå/hindra sig själv, och de sistnämnda som positiva rättigheter (d v s rätt till ett objekt) där staten ska/måste aktivt handla. Men genom Pogges perspektiv innebär en negativ skyldighet en skyldighet att inte skada/upprätthålla en

²⁵ Pogge, 2008, s. 52.

²⁶ Ibid., ss. 73, 121-2, 176, 178.

²⁷ Ibid., s. 53.

institution som begränsar människors tillgänglighet till objektet en specifik rättighet kräver, vilket i sin tur kan betyda en aktiv handling.²⁸ På liknande sätt talar Pogge om icke-uppfyllandet/under-uppfyllandet av mänskliga rättigheter, snarare än kränkning av sådana.²⁹ Men, som det kommer visa sig i nästa avsnitt är Pogge inkonsekvent i denna användning. Detta beror på att Pogge förhåller sig till läsarens språk parallellt med att han introducerar ny språkanvändning som inte är vedertagen.

3.2 Makt och legitimitet

I sin bok talar Pogge om vem som kan kränka mänskliga rättigheter, något Pogge kallar ”official disrespect”. Detta innebär att mänskliga rättigheter kan endast kränkas av något ”officiellt” eller ”offentligt”, eftersom mänskliga rättighetsanspråk vänder sig till dem som innehar en auktoritär position inom ett samhälle, men bör enligt Pogge även innefatta aktörer längre ner i ledet som organiseras av regeringen.³⁰ Enligt Pogge är den grupp som erkänns internationellt som den legitima regeringen av sitt lands territorium och befolkning, den grupp som övervägande kontrollerar tvångsmedlen inom landet. Detta oberoende av hur gruppen kom till makten, hur den utövar makt, eller om/hur gruppen stöts av befolkningen den bestämmer över.³¹

3.3 Marketization of discourse

I Faircloughs ”Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities” beskrivs marketization of discourse som när institutioner som varit offentliga, i detta exempel universitet i England, verkar likt företag gör³² - d v s ”där

²⁸ Pogge, 2008, ss. 76, 178.

²⁹ Ibid., s. 53.

³⁰ Ibid., s. 65.

³¹ Ibid., s. 118.

³² Fairclough, Norman, ”Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities”, *Discourse & Society*, Vol. 4, Issue 2, 1993, s. 143.

marknadsdiskurser håller på att kolonisera offentliga institutioners diskursiva praktiker”.³³ I sin text undersöker Fairclough konsekvenserna utav detta på den akademiska identiteten och skolan som auktoritär gentemot studenten - vilket i denna studie skulle kunna appliceras så att konsekvenserna utav marketization of discourse handlar om statens och företagens identitet som rättighetsuppfyllare och företagen som möjlig auktoritet. Marketization of discourse kan därför beskriva ett skifte i användningen av specifika diskursiva praktiker, som tidigare strikt hört till en diskursordning.

³³ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 77.

4 Idéanalys och kritisk diskursanalys

I detta avsnitt presenteras och redogörs vilken metod som kommer användas för att analysera primärmaterial, med syfte att besvara studiens frågeställning. Metoden använder idéanalys som ingång till Faircloughs kritiska diskursanalys, för att sedan undersöka idéerna som formuleras i primärmaterialet.

4.1 Avstamp i idéanalys

Metoden som kommer att användas i denna studie tar avstamp i idéanalys. Idéanalys har till syfte att ”*beskriva, förklara eller ta ställning [till]*”³⁴ primärmaterialet. I och med studiens syfte att undersöka huruvida företag kan anta statens roll som rättighetsuppfyllare, ur ett institutionellt perspektiv på mänskliga rättigheter, samt diskutera eventuella konsekvenser av detta, används två av dessa verktyg i kombinerad form: förklara (beskriva och tolka) innebörden av budskapet i primärmaterialet, men framförallt förklara budskapets konsekvenser.³⁵

Idéanalysen möjliggör för en systematiskt genomgång av primärmaterialet och hjälper att synliggöra indikatorer och klarlägga strukturer för budskap och motiv i texter, som inte är uppenbart vid första anblick.³⁶ Dessa budskap och motiv kan därmed även ses som diskurser, då diskursanalys studerar budskapet eller motivet som ett strukturellt fenomen, snarare än något som tillskrivs en specifik individ.³⁷ En diskurs kan beskrivas som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen”³⁸ och/eller ”en

³⁴ Beckman, Ludvig, *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*, Santérus, Stockholm, 2005, s. 14.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid., ss. 49, 81.

³⁷ Ibid., s. 88.

³⁸ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 7.

samling språkliga uttryck och föreställning”³⁹. En diskursanalys är följaktligen en ”förklarande idéanalys”.⁴⁰

4.2 Faircloughs kritiska diskursanalys

Varför studien har valt att använda Faircloughs kritiska diskursanalys är på grund av metodens fokus på undersökningen av reproduktion och, speciellt, förändring. Den kritiska diskursanalysen ifrågasätter givna funktioner i samhället och maktförhållanden, så som att staten ska uppfylla mänskliga rättigheter, och menar på att språkbruket får konsekvenser då det bidrar till skapandet den sociala världen, samt påverkar vårt handlande.⁴¹ I och med detta synliggörs den diskursiva praktikens roll i upprätthållandet eller förändringen av den sociala världen vilket kan innebära att ojämlika maktförhållanden upprätthålls eller uppstår, vilket gör diskursanalysen kritisk i sitt sätt.⁴²

En *diskurs* har tidigare förklarats som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen”⁴³, vilket kan vara ur olika bestämda perspektiv, så som en ”rättighetsdiskurs” eller ”företagsdiskurs”.⁴⁴ Fairclough ser även diskurs som ”språkbruk såsom social praktik”⁴⁵, d v s att en diskurs är både konstituerande och konstituerad. Detta betyder att en diskurs skapar verkligheten, likväl som den är skapad av andra icke-diskursiva och diskursiva faktorer som omger den.⁴⁶

I en kritisk diskursanalys analyseras *den kommunikativa händelsen*, vilket innebär ett språkbruk genom exempelvis skrift, eller som i detta fall, ett flertal texter. Förutom att vara en text, innehar den kommunikativa händelsen ytterligare två dimensioner enligt

³⁹ Beckman, 2005, s. 87.

⁴⁰ Ibid., s. 89.

⁴¹ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, ss. 13, 15-6, 24.

⁴² Ibid., s. 69.

⁴³ Ibid., s. 7.

⁴⁴ Ibid., s. 72.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid., s. 71.

Fairclough: en diskursiv praktik och en social praktik. I den kommunikativa händelsens första dimension analyseras textens egenskaper, i den andra dimensionen studeras istället produktions- och konsumtionsprocesser och i den tredje dimensionen beaktas ”den bredare sociala praktik som den kommunikativa händelsen är en del av”⁴⁷. Den kritiska diskursanalysens huvudsyfte är bland annat att ”visa på förbindelserna mellan diskursiva praktiker och bredare sociala och kulturella utvecklingstendenser och strukturer”⁴⁸.

Utövandet av en diskurs kallas för *diskursiv praktik* och både speglar och aktivt bidrar till social och kulturell förändring, den är både en del av den sociala praktiken och konstituerar den sociala världen.⁴⁹ Vid analysen av den diskursiva praktiken används bland annat begreppet ”*interdiskursivitet*”, vilket innebär ”artikuleringen av olika diskurser inom och mellan olika diskursordningar [...]”⁵⁰. Detta synliggör hur utövandet av en diskurs bygger/inte bygger på existerande diskursordningar. Interdiskursivitet är en typ av intertextualitet, vilket innebär att en text alltid bygger på en tidigare text.⁵¹

Vid analys av en diskurs är de viktigaste komponenterna den kommunikativa händelsen och *diskursordningen*. En *diskursordning* är summan av alla de *genrer* och diskursiva praktiker som används inom en social institution eller en social domän. En genre beskrivs som ett språkbruk som associeras till en specifik social praktik, och som även konstituerar praktiken - exempelvis en nyhetsgenre: vilka ord och begrepp som används och hur detta fortskrider att forma vad som anses vara ”nyheter”.⁵² Diskursordningen utgör ett system som både formar och formas av språkbruk och innehar både strukturer och praktiker. Eftersom diskursordningen utgör resurserna i

⁴⁷ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 74.

⁴⁸ Ibid., s. 84.

⁴⁹ Ibid., s. 67.

⁵⁰ Ibid., s. 77.

⁵¹ Ibid., ss. 75, 77.

⁵² Ibid., s. 73.

kommunikationen (vilka ord som kan användas) begränsas den kommunikativa handlingen inom den sociala domänen den ”verkar”.⁵³

Diskursanalysen används för att analysera och belysa mönster i språket inom en viss social domän, då språket har begränsningar och friheter i hur det kan användas inom respektive domän.⁵⁴ Med en kritisk diskursanalys kommer studien undersöka interdiskursiviteten mellan FN:s GP:s och CSV-konceptet, d v s de diskursiva förutsättningarna för företag att institutionalisera säker tillgång av mänskliga rättigheter, samt konsekvenser av en eventuell interdiskursivitet.

4.2.1 Tillvägagångssätt

Det finns flera analytiska verktyg för att undersöka texten i den första dimensionen av Faircloughs kritiska diskursanalys. Studien ämnar att använda den tredimensionella modellen, men istället för att endast gå ner på ord-nivå i text-dimensionen, kommer *idéerna* att analyseras genom ett par verktyg, nämligen transivitet och modalitet. Denna ingång till den kritiska diskursanalysen används då syftet med studien är att skapa en förståelse för hur mänskliga rättigheter kan uppfyllas genom idéer som formuleras. Med *transivitet*, d v s fokus på ”hur händelser och processer förbinds (eller inte förbinds) med subjekt och objekt”⁵⁵ undersöks användandet av agenten, då detta påverkar uppfattningen av texten - är agenten tydligt kopplat till processen och/eller effekten? Eller är agenten möjligtvis utelämnad, vilket leder till att ansvaret inte tillskrivs någon? Finns det en mening med att inte belysa aktören/aktörer? ”Rättigheter ska uppfyllas” förmedlar en otydlig agent vid processen, men en effekt ska ske. Vid *modalitet*, d v s fokus ”på talarens grad av instämmande (”affinitet” med) i en sats”⁵⁶ undersöks ofta hur texten refererar till sanningen, alltså hur man framställer kunskap. Med begreppet modalitet används begreppen ”hög/låg affinitet”, vilka signalerar säkerhet/osäkerhet i

⁵³ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 76.

⁵⁴ Ibid., s. 7.

⁵⁵ Ibid., s. 87.

⁵⁶ Ibid., ss. 87-8.

satsen man analyserar. Modaliteten är av vikt då det visar på vad avsändaren anser vara sant eller inte och vilken trovärdighet satsen har. Med hur stark säkerhet ett påstående förmedlas får konsekvenser för hur diskursen kring ett ämne uppfattas.⁵⁷ ”Företag är viktiga” förmedlar en stark pålitlighet hos avsändaren till mottagaren (hög affinitet), medan ”företag kan vara viktiga” förmedlar en svagare pålitlighet (låg affinitet).

I analysen av *diskursiv praktik* tar studien avstamp i en lingvistisk utgångspunkt där det undersöks till vilken omfattning en stats-diskurs (samt en mänsklig-rättighetsdiskurs) förekommer i texterna om CSV-konceptet samt FN:s GP:s, d v s måttet av interdiskursivitet. Denna dimension omger den första text-dimensionen. Frågan som ställs till materialet är huruvida CSV och staten ingår i samma diskursordning eller om det existerar en relation emellan de olika diskursordningarna de tillhör. Studien undersöker därmed hur Porter och Kramer talar om rättighets-uppfyllande och vad för konsekvenser det får för den nuvarande diskursordningen som rättighetsuppfyllande ingår i. Genom att jämföra diskurserna inom en diskursordning blir de sociala konsekvenser som mest synliga, då accepterade av en hegemon (den dominerande tolkningen av verkligheten) innebär konsekvenser för verkligheten. Studien kommer inte att undersöka konsumtionen eller tillverknings-processerna av texterna (exempelvis ta till hänsyn var texterna publicerats), då detta inte följer studien initiala syfte. Studien tar dock hänsyn till avsändare av texterna, nämligen akademiker samt en mellanstatlig organisation.⁵⁸

I det sista steget av analysen belyses den tredje dimensionen i analysen: den sociala praktiken. Det finns inte riktigt något klart tillvägagångssätt i hur den sociala praktiken tillämpas i analysen, men eftersom den sociala praktiken omsluter både den diskursiva praktiken och texten kommer konsekvenser av språkanvändningen att betraktas genom och bredvid andra aspekter, då diskurser både är konstituerande och konstituerad. Detta sker exempelvis genom att diskutera konsekvenserna av CSV som ett sätt att nå kapitalistisk legitimitet i ljuset av vinstmaximering, skyldighet att uppfylla mänskliga rättigheter samt globaliseringen. När studien även betraktar den sociala praktiken tittar

⁵⁷ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, ss. 87-8.

⁵⁸ Ibid., ss. 77, 86, 139.

den på andra aspekter som påverkar och påverkas av diskursen, saker så som institutionaliserade sociala handlingar eller ekonomiska logiker. Enligt Fairclough innefattar den sociala praktiken olika diskurser som tillsammans skapar den sociala världen, men att det även finns sociala praktiker och fenomen som inte är diskursiva.⁵⁹

⁵⁹ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, ss. 25, 78.

5 Litteraturöversikt och tidigare forskning

Förutom Porter och Kramers skapande av och bidrag till förståelsen av CSV-konceptet har andra författare skrivit om CSV i teorin. Vilken kritik har Creating Shared Value-konceptet fått i annan litteratur? Vilka brister anses finnas och vilka hål måste fyllas? Det existerar även litteratur om företagande och mänskliga rättigheter på en mer allmän nivå. Vilken roll har man ansett att företag ska ta när det kommer till mänskliga rättigheter? Genom att utgå ifrån studiens problemformulering är vinstdrivande verksamhet och samhällsutveckling centralt i redogörelsen för tidigare forskning, specifikt med CSV som strategi. Detta avsnitt kommer även presentera forskning, specifikt kring företag och mänskliga rättigheter, med utgångspunkt i dess ekonomiska makt, vilket följer studiens problemformulering.

5.1 Creating Shared Value i teorin

I "Contesting the Value of 'Creating Shared Value'"⁶⁰ kritiserar Crane, Palazzo, Spence och Matten idén om CSV i flera aspekter. Bland annat kritiseras Porter och Kramers försök att separera CSR från CSV och författarna menar på att Porter och Kramer ignorerat en av det aktuella forskningsfältets mycket undersökta frågor, nämligen poängen att investera inom CSR och företags vinstökning genom strategisk CSR. Författarna resonerar också att CSV egentligen inte är nyskapande, som Porter och Kramer försöker få det att framstå som - Crane, et al. liknar CSV med "stakeholder theory" och "social innovation".⁶¹ Ett annat problem författarna ser med CSV är att

⁶⁰ Crane, Andrew, et al. "Contesting the Value of 'Creating Shared Value.'", *California Management Review* 56, no. 2, 2014, ss. 130-153.

⁶¹ Ibid., ss. 134-5

affärskonceptet ignorerar spänningen emellan ekonomiska och sociala mål och att det i sin tur kan leda till vad Porter och Kramer beskyller CSR för: att investera resurser i att få samhällsproblem att framgå som lösta genom affärsmöjligheter, när de möjligtvis gör det motsatta. Detta i sin tur kan influera företag att anta CSV för att genom sofistikerade strategier uppnå ”greenwashing⁶²”.⁶³ I samma veva beröms CSV för att länka strategi med sociala mål. Porter och Kramer beröms för att ge stater en tydlig roll - reglering. Men Crane et al. ser CSV snarare som ett reaktionärt gensvar av den kapitalistiska krisen, än ett förvandlande sådan.⁶⁴

I ”Creating Shared Value: The One-Trick Pony Approach”⁶⁵ kritiserar Thomas Beschorner, likt Crane et al., Porter och Kramer för att vilja separera sig från CSR och vara nyskapande. Beschorner ställer sig även frågande till hur CSV ska användas när affärsvärde och socialt värde inte är kompatibla. Istället menar han på att förklaring Porter och Kramer ger vid dessa fall är detsamma som ”strategic stakeholder approach”, så länge affärsmetoderna inte skadar verksamheten långsiktigt, företaget följer lagar och etiska normer och företaget anses legitimt i stakeholder (”berörda aktörer”) ögon så är de okej. Beschorner föreslår en normativ företagsfilosofi där ett etiskt perspektiv får forma företagets policys, strategier samt affärsmetoder.⁶⁶

I de los Reyes, Scholtz och Smiths artikel ”Beyond the “Win-Win”: Creating Shared Value Requires Ethical Frameworks”⁶⁷ diskuteras CSV i ljuset av de praktiska fallen av CSV. Liket Beschorner, menar författarna på att CSV endast antar sig ”A-cases”, d v s där ett delat värde kan identifieras. Fall där endast ett värde upptäcks, så kallad win-lose (vinst för företaget, men där samhället tar skada) eller lose-win (stor kostnad för företaget, men samhällelig vinst), kallas ”B-cases”.⁶⁸ Enligt författarna så sker ingenting

⁶² Den som bedriver verksamhet som är miljöfarlig men försöker skapa en bild av sig som miljövänlig.

⁶³ Crane, et al., 2014, ss. 136-7.

⁶⁴ Ibid., s. 133.

⁶⁵ Beschorner, Thomas, ”Creating Shared Value: The One-Trick Pony Approach”, *Bus Ethics J Rev* 1(17), 2013, ss. 106–112.

⁶⁶ Ibid., ss. 109-110.

⁶⁷ de los Reyes Jr., Gaston, Markus Scholz, and N. Craig Smith. ”Beyond the ”Win-Win”: Creating Shared Value Requires Ethical Frameworks.”, *INSEAD Working Papers Collection* no. 67, 2016, ss. 1-40.

⁶⁸ Ibid., ss. 3-4, 10.

när ”B-cases” identifieras (eftersom inget delat värde existerar), men de föreslår att företag bör anta strategier i sådana fall för att stärka CSV med etiska ramverk för att på så sätt komma närmare en legitim kapitalism som Porter och Kramer föreslår.⁶⁹ Författarna har sin utgångspunkt i Porter och Kramers antagande att företag efterlever lagar och etiska normer, men kritiserar detta i ljuset av fall där varken moral finns eller lag har följts av företag. Författarna föreslår ett koncept (CSV+) som företag i kontakt med ”B-cases” kan använda för att antingen skapa normer, när lagenliga eller icke-juridiska normer inte existerar, eller efterleva, legitima, existerande. De los Reyes et al. frångår medvetet kanske essensen av CSV-konceptet, d v s affärsmöjligheten i ett samhällsproblem och förutsättningarna för att skapa CSV, men menar på att ett tydligt ramverk med normer, som exempelvis Integrative Social Contracts Theory (ISCT), tar vid där CSV inte längre har en handlingsplan.⁷⁰

Det är av värde att redogöra för ”stakeholder theory” då CSV jämförs och liknas vid denna av flera av författarna. I Edward Freemans bok ”Strategic Management: A stakeholder approach”⁷¹ undersöks och formuleras teorin om ”stakeholders”. Freeman fokuserar från början på vem som är *stakeholder* (den berörda aktören, intressenten) och menar att utan att företag vet vem som är *stakeholder* kan företaget inte uppfatta vilka behov som finns och kan därmed inte heller bestämma mål för företaget som den behöver uppnå för att fortsätta sin verksamhet. Enligt Freeman betecknar ”stakeholder” legitimitet, då de innehar förmågan att påverka företagets affärsmetoder.⁷² Med andra ord, när ett behov eller utmaning finns hos den berörda aktören, bör företag ta hänsyn till det för kunna bestämma sina mål och därmed överleva.

⁶⁹ de los Reyes, et al., 2016, ss. 14-6.

⁷⁰ Ibid., s. 18.

⁷¹ Freeman, R. Edward, *Strategic management : a stakeholder approach*, n.p.: Cambridge : Cambridge University Press, 2010.

⁷² Ibid., ss. 31-2, 45.

5.2 Creating Shared Value och samhällsutveckling i praktiken

Till skillnad från de los Reyes, Scholz och Smiths artikel beskriver Biswas, Tortajada, Biswas-Tortajada, Joshi, och Gupta i sin studie ”Creating Shared Value: Impacts of Nestlé in Moga, India” hur Moga inte var en plats där uppenbara ”A-cases” existerade. I Nestlés fall i implementeringen av CSV verkar Moga inte vara ett enkelt fall där en uppenbar länk mellan ekonomiska fördelar och sociala fördelar är synlig. Det saknades uppenbara förutsättningar för en storskalig mjölkproduktion.⁷³ Studien beskriver hur Nestlés implementering av CSV givit fördelar till samhället genom ökad levnadsstandard, förbättring av sociala förutsättningar och utbildningsvillkor, livsmedelsvanor, hygien och infrastrukturell utveckling. Detta har i sin tur betytt säkrad och regelbunden inkomst, förbättring för socio-ekonomiska förutsättning samt ökad överförbar kunskap och färdighet för konkurrerande bolag. Studien stärker även Porter och Kramers antydan att CSV är ett långsiktigt koncept, då uppbyggnaden av Moga har bedrivits sedan 1960-talet.⁷⁴

I artikeln ”Shareholder value, stakeholder management, and social issues” undersöker A. J. Hillman och G. D. Keim sambandet mellan deltagandet i sociala problem och ökad förmögenhet för aktieägare samt sambandet mellan användandet av intressentstrategi i företagsstyrning och värdeskapandet hos aktieägare. Detta undersöks kvantitativt med flera variabler som kopplar till företags prestation och involvering av/i social utveckling, värdeskapande och kapital. Med utvalda variabler undersöks korrelationen och kausaliteten utifrån författarnas hypoteser.⁷⁵ Hillman och Keim finner att det existerar en positiv relation mellan värdeskapande hos aktieägare och intressentstrategi i företagsstyrningen, men en negativ vid deltagande i sociala problem.

⁷³ Biswas, Asit K., Tortajada, Cecilia., Biswas-Tortajada, Andrea., Joshi, Yugal K. & Gupta, Aishvarya., *Creating Shared Value: Impacts of Nestlé in Moga, India [Elektronisk resurs]*, 2014, s. 6.

⁷⁴ Ibid., s. 4.

⁷⁵ Hillman, Amy J. & Keim, Gerald D., ”Shareholder Value, Stakeholder Management, and Social Issues: What's the Bottom Line?”, *Strategic Management Journal*, Vol. 22, Issue 2, 2001, ss. 128-131.

Om det existerar en länk mellan hur företag bedriver sin verksamhet och primära intressenter så kan investeringar innebära fördelar för både intressenterna och ekonomiska sådana för aktieägare. Men för företag att sträcka sig längre än så, dvs delta i sociala problem som inte berör primära intressenter får negativa konsekvenser för aktieägares vinst.⁷⁶

5.3 Företagande och mänskliga rättigheter

Brigit Toebes och Jernej Letnar Černič diskuterar vilket ansvar företag har gentemot mänskliga rättigheter i kapitlet ”Corporate Human Rights Obligations under Economic, Social, and Cultural Rights”, med utgångspunkt i deras ökande maktposition. Trots att stater har det primära ansvaret för sina medborgare, argumenterar författarna att företag i flera exempel bidrar indirekt till kränkningar av mänskliga rättigheter.⁷⁷ Enligt Toebes och Černič spelar företag in i förverkligandet av många av sina anställdas ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, men också för de resterande medlemmarna i samhället. Trots att författarna menar på att företag innehar en stor maktposition och därför bör inneha ett ökat ansvar gentemot mänskliga rättigheter, belyser de hur stater alltid har det primära ansvar att uppfylla mänskliga rättigheter - något som icke-statliga aktörer inte får urholka.⁷⁸ Toebes och Černič redogör för de juridiska förutsättningarna att rikta mer ansvar åt företags håll, samt visar på hur företag kränkt dessa rättigheter på olika sätt. Kapitlet fokuserar främst på två rättigheter: rättigheten till hälsa och rättigheten till vatten.⁷⁹ Toebes och Černič menar på att företag kan ha den primära skyldigheten att uppfylla rättigheten om territoriet där företaget verkar saknar en fungerande regering, men att denna skyldighet relegeras av nationell lagstiftning. Likt denna studies

⁷⁶ Hillman & Keim, 2001, ss. 134-5.

⁷⁷ Toebes, Brigit & Černič, Jernej Letnar, ”Corporate Human Rights Obligations under Economic, Social, and Cultural Rights” i Addicott, Jeffrey F., Bhuiyan, Jahid Hossain & Chowdhury, Tareq M. R., *Globalization, international law, and human rights [Elektronisk resurs]*, New Delhi ; Oxford : Oxford University Press, 2012, s. 12.

⁷⁸ Ibid., s. 3.

⁷⁹ Ibid., ss. 17-26.

teoretiska ramverk, tillkännagiver Toebeš och Černič att den negativa skyldigheten att inte skada, kan innebär aktiva handlingar.⁸⁰

”Business and Human Rights: From Principles to Practice”⁸¹ belyser flera aspekter av företagande och mänskliga rättigheter. Bland annat diskuteras juridiska regelverket som omger ämnet, men syftet med boken är att ge en översikt av fältet.⁸² Justine Nolan diskuterar i bokens första kapitel företagets roll i ekonomier och påverkan på mänskliga rättigheter. Här nämner Nolan både de goda företag gör för samhället endast genom att bedriva verksamhet, då det leder till att människor anställs vilket i sin tur bidrar till ett drägligt liv, samt redogör för när och hur företag kan strunta i mänskliga rättigheter. Likt denna studie problematiserar Nolan svaga staters vilja eller kapacitet att skydda och uppfylla mänskliga rättigheter och hur dessa i vissa fall riktas mot företag. Nolan ställer sig frågande till vilken roll företag bör ta i en värld där globaliseringen ökar.⁸³ I temat ”den globala värdekedjan” diskuterar Nolan företags vilja att ta ansvar, samt vilken form ansvarstagandet har tagit under de senaste 30 år. Till sist redogör Nolan för hur företag har ställt sig till att verka inom eller arbeta med förtryckande stater, där staters lagar och dess representanters praktiker går emot internationellt erkända mänskliga rättigheter.⁸⁴

I nästkommande kapitel redogör Dorothée Baumann-Pauly och Michael Posner för hur företag motiverar och förklarar sin investering i mänskliga rättigheter, för aktieägare och andra berörda aktörer. Här hävdar författarna att ledande globala företag mer och oftare inkorporerar mänskliga rättigheter i kärnan av deras företagsstrategi och antar ett mer holistiskt perspektiv när det kommer till företagets framgång, då det även ökar företagets legitimitet ur samhällets synvinkel. Enligt Baumann-Pauly och Posner krävs

⁸⁰ Toebeš & Černič, 2012, ss. 21-28

⁸¹ Baumann-Pauly, Dorothée & Nolan, Justine (red.), *Business and human rights: from principles to practice*, Routledge, Abingdon, 2016.

⁸² Baumann-Pauly, Dorothée & Nolan, Justine, ”Business and Human Rights” i Baumann-Pauly et al., *Business and human rights: from principles to practice*, Routledge, Abingdon, 2016, s. iv.

⁸³ Nolan, Justine, ”Business and human rights in context” i Baumann-Pauly et al., *Business and human rights: from principles to practice*, Routledge, Abingdon, 2016, s. 2-3.

⁸⁴ *Ibid.*, ss. 6-8.

det att nya affärsmodeller utvecklas som anammar ett delat ansvar för att säkra ett hållbart företag samt öka företags villighet att engagera sig för mänskliga rättigheter.⁸⁵

I ”Human Rights Ltd.: An Alternative Approach to Assessing the Impact of Transnational Corporations on Human Rights” argumenterar Flor González Correa att språkanvändningen av ”inverkan” endast tillskrivs företag när de direkt kränker mänskliga rättigheter. González Correa menar på att detta språkbruk begränsar vad som anses vara företags negativa inverkan på mänskliga rättigheter, framförallt försummar det faktum att företag formar och upprätthåller en skadlig global institutionell ordning. González Correa föreslår ett vidgat synsätt på vilka aktörer som kan ha en inverkan på mänskliga rättigheter, så som de institutioner som företag skapar och upprätthåller. Genom detta kan sättet att se på ”skyldigheten att respektera” för företag förändras och innebära att deras påverkan sträcker sig till större områden än vad man tidigare antagit.⁸⁶ Att vidga begreppet ”inverkan” i denna kontext till att handla om en ”sfär av inflytande” ser González Correa som ett steg i rätt riktning och finner detta synsätt i bland annat FN:s Guiding Principles. Dock menar González Correa på att det som sådana ramverk textuellt missar är just när företag stöttar en skadlig globala institutionell ordning.⁸⁷ Det González Correa vill komma åt med sin text är företags handlingar och icke-handlingar som kan innebära ett understöd av skapandet av regelverk som i sin tur leder till kränkningar av mänskliga rättigheter.

⁸⁵ Baumann-Pauly, Dorothée & Posner, Michael, ”Making the business case for human rights: an assessment”, i Baumann-Pauly et al., *Business and human rights: from principles to practice*, Routledge, Abingdon, 2016, ss. 12-9.

⁸⁶ González Correa, Flor, ”Human Rights Ltd.: An Alternative Approach to Assessing the Impact of Transnational Corporations on Human Rights” i Mills, Kurt, & Karp, David Jason, *Human Rights Protection in Global Politics: Responsibilities of States and Non-State Actors [Elektronisk resurs]*, Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2015, s. 160.

⁸⁷ Ibid., ss. 164-5.

5.4 Studiens bidrag till forskningsfältet

Studien hoppas synliggöra konsekvenser med att vinstdrivande företag tar på sig en ledande roll i uppfyllandet av mänskliga rättigheter och mänskliga behov. Studien hoppas även kunna teoretiskt formulera fenomenet där företag på ett sätt övertar statens skyldighet, utan att inneha den juridiska skyldigheten gentemot statens medborgare, genom en affärsstrategi. Studien problematiserar maktförhållandet emellan stat och företag när det kommer till mänskliga rättigheter och problematiserar också uteslutningen och inkluderingen av icke-statliga aktörer för att nå utopin om mänskliga rättigheter uppfyllda för alla.

6 Undersökning och analys

6.1 Textuell nivå

I undersökningen och analysens första del kommer transiviteten och modaliteten i samtliga texter att belysas. Vem är aktören och hur tydlig är den i de olika texterna, samt hur förmedlas idéerna i termer av affinitet? Och vem ska verkställa dem? Ord/begrepp som representerar transivitet och modalitet kommer att kursiveras i citaten för att göra det tydligt vad undersökningen belyser i idéerna som analyseras.

6.1.1 Transivitet

Vid en överblick av agenter/aktörer utifrån empirin använder Porter och Kramer framförallt ”society”, ”company”, ”companies”, ”corporations” och ”governments”, och hos FN:s GP:s används framförallt ”states”, ”business enterprises” samt ”business”:

Companies must take the lead in brining *business* and *society* back together⁸⁸

The notion of license to operate derives from the fact that every *company* needs tacit or explicit permission from *governments*, *communities*, and numerous other *stakeholders* to do business⁸⁹

Communication by *business enterprises* on how they address their human rights impacts can range from informal engagement with affected *stakeholders* to formal *public* reporting. *State* encouragement of, or where appropriate requirements for, such communication are important in fostering respect for human rights by *business enterprises*.⁹⁰

⁸⁸ Porter & Kramer, 2011, s. 64.

⁸⁹ Porter & Kramer, 2006, s. 82.

⁹⁰ Guiding Principle No. 3, Commentary.

I empirin är aktörerna tydliga och benämns huvudsakligen som staten, företagen och samhället. En slags treenighet syns emellan dem då de tre aktörerna beskrivs som samverkande och beroende av varandra på olika, men betydande sätt. Dessa tre aktörer belyses som de med inestående makt att förändra förutsättningarna för de andra två att verka. Porter och Kramer lägger mest handlingskraft hos företagen och därefter staten, medan FN:s GP:s delar upp statens skyldigheter och företags ansvar gentemot mänskliga rättigheter i två delar.⁹¹ FN:s GP:s använder ofta ”human rights” för att signalera samhället.⁹² Men i vissa fall, liksom citaten ovan, nämner FN:s GP:s allmänheten och intressenter (stakeholders) som aktörer.

Porter och Kramer använder även ”government/-s” och ”NGOs” som aktör i formuleringen av sina idéer:

*If governments, NGOs, and other participants in civil society weaken the ability of business to operate productively, they may win battles but will lose the war, as corporate and regional competitiveness fade, wages stagnate, jobs disappear, and the wealth that pays taxes and supports nonprofit contributions evaporate.*⁹³

Porter och Kramer belyser här staten, NGO:er och civilsamhället som innehavande av makt och hur de kan förändra villkoren för ekonomisk verksamhet, men på andra sidan belyses företag och dess makt över landets ekonomiska tillväxt. Återigen påpekas interdependensen emellan stat, företag och samhälle, men i detta exempel buntas staters, samhällets och icke-statliga organisationers handlingar ihop och sätts i kontrast till företagets verksamhet. Enligt Porter och Kramer innehar båda dessa typer av aktörer uppdrag att verkställa, men ett viktigt uppdrag för just stater och dess regeringar är att skapa rätt slags reglering så att företag kan anta CSV-konceptet.⁹⁴

⁹¹ Guiding Principle, ”I. The state duty to protect human rights” & ”II. The corporate responsibility to respect human rights”.

⁹² Ex: Guiding Principle No. 13, Commentary.

⁹³ Porter & Kramer, 2006, s. 83.

⁹⁴ Porter & Kramer, 2011, s. 74.

6.1.2 Modalitet

I FN:s GP:s används ”should” när det handlar om vad ”business enterprises” ska utföra: ”business enterprises *should* carry out human rights due diligence.”⁹⁵ ”Should” behöver inte nödvändigtvis visa på en låg affinitet, snarare kan det uppfattas som något som ”ska”, ”borde” eller ”bör” göras - vilket skulle kunna klassas som en medelnivå av affinitet, eftersom det inte uteslutande är definitivt men inte heller uteslutande tvekan. Därför behöver det sättas i kontrast till en princip om hur stater ska verka: ”States *must* protect against human rights abuse within their territory and/or jurisdiction by third parties, including business enterprises.”⁹⁶ I detta fall används ”must”, d v s ”måste” vilket indikerar hög affinitet och därmed blir ”should” i samma dokument försvagat. Det bör poängteras att i varje princip som beskriver en handling, som antingen företag eller stat ska genomföra, används ”should”; ”must” används endast en gång (i avsnitt I och II). Detta kan uppfattas som att det finns en princip som man i framtagningen av detta dokument är mycket säker på, medan de övriga inte är lika definitiva och att avsändaren, FN, inte lika fast vill stå bakom utan lämna utrymme för tolkning. I avsnittet ”General Principles” i FN:s GP:s återfinns stöd för denna uppfattning: ”Nothing in these Guiding Principles should be read as creating new international law obligations[...]”⁹⁷. Citatet visar möjligen på en osäkerhet hos FN att implementera definitiva restriktioner för företag. Detta kan bero på att det saknas juridisk grund för det moraliska ansvar som man tillskriver företag. Det stärker också uppfattningen att företag har en inverkan på mänskliga rättigheter, men att de även innehar makt att uppfylla dem.

Framförallt Porter och Kramers artiklar påvisar genomgående en hög affinitet med konstaterande idéer och uppfattningar: ”[t]he opportunity to create economic value through creating societal value *will* be one of the most powerful forces driving growth

⁹⁵ Guiding Principle No. 17, m fl.

⁹⁶ Guiding Principle No. 1.

⁹⁷ Guiding Principles, General Principles.

in the global economy”⁹⁸; ”[s]uccessful corporations *need* a healthy society”⁹⁹. Dessa artiklar kan i samma stund klassas som en mer argumenterande typ av texter, där Porter och Kramer försöker övertyga läsaren att det koncept de tagit fram fungerar både i teorin och praktiken. Genom att använda ”konstaterande verb”, så som i exemplen ovan, utesluts svagheter i konceptet/argumentet. Att Porter och Kramer använder konstaterande verb oftare än FN:s GP:s kan också innebära att de är säkrare på att företag innehar mest kapacitet att möta människors behov. Detta återfinns explicit i en av artiklarna:

[...] businesses will often be far more effective than governments and nonprofits are at marketing that motivates customers to embrace products and services that create societal benefits.¹⁰⁰

Sammanfattningsvis menar Porter och Kramer på att företag innehar mest handlingskraft och flest möjligheter att förändra - FN:s GP:s tillskriver företag ansvar, men skyldigheter till staten. Likt vad andra har observerat skapar användningen av ”should” i FN:s GP:s ett svagt ramverk.¹⁰¹ Detta i kontrast till Porter och Kramer som textuellt bidrar med idéer av hög affinitet i sin karaktär. CSV kan därför ses som ett pålitligare ramverk i jämförelse med FN:s GP:s i termer av modalitet. För transiviteten sker ett liknande utfall då CVS-konceptet tydligt beskriver den viktigaste aktören, i termer av påverkan, som företagen. I FN:s GP:s beskrivs en liknande idé i dess första princip, men där de viktigaste aktörerna är stater. Eftersom stater måste skydda mot kränkningar av mänskliga rättigheter ifrån tredje part, vilket inkluderar företag, spänner staters skyldighet över inte bara staten själv utan även aktörerna inom sitt territorium och/eller sin jurisdiktion.¹⁰²

⁹⁸ Porter & Kramer, 2011, s. 75.

⁹⁹ Porter & Kramer, 2006, s. 83.

¹⁰⁰ Porter & Kramer, 2011, s. 67.

¹⁰¹ Nolan, Justine, ”Mapping the movement: the business and human rights regulatory framework” i Baumann-Pauly et al., *Business and human rights: from principles to practice*, Routledge, Abingdon, 2016, s. 44.

¹⁰² Guiding Principle No. 1.

6.2 Diskursiv praktik

Den diskursiva praktiken omger den textuella nivån i kritisk diskursanalys. Vilken interdiskursivitet kan återfinnas i texterna? För att synliggöra interdiskursiviteten kommer även intertextualitet användas i ett av underavsnitten för att göra likheter och skillnader ännu tydligare. I detta avsnitt undersöks primärmaterialet utifrån hur de möts i sina uttryck för att kunna tydliggöra CSV diskursiva praktik.

6.2.1 ”Needs” och ”rights”

Allt primärmaterial använder i någon utsträckning ordet ”needs” (behov) när den beskriver vad som ska uppfyllas. Porter och Kramer talar både om ”customer needs”¹⁰³, ”social needs”¹⁰⁴, ”human needs”¹⁰⁵ men framförallt ”societal needs”. FN:s GP:s använder också ”societal needs”¹⁰⁶ för att beskriva något som ska uppfyllas, men endast en gång, vilket gör användningen av ”needs” inte lika framträdande. Istället används ”right/-s” för att beskriva vad statens/företagets handling påverkar samt vad de ska ta hänsyn till. För Porter och Kramer är det dessa *behov* som ska ses över och som påverkar företagsstrategin, och för FN:s GP:s är det *rättigheten* som tillhandahåller vägledningen för tillvägagångssättet. Trots användningen av ”rights” saknar FN:s GP:s genomgående klara referenser till specifika rättigheter, mer än att de talar om ”human rights” samt specificerar vilka rättighets-dokument företag ska förhålla sig till.¹⁰⁷ I FN:s GP:s beskrivs det hur vissa grupper innehar en högre risk att marginaliseras eller hamna i utsatthet: ”with particular attention to the rights and needs of [...]”¹⁰⁸. Detta är ett

¹⁰³ Porter & Kramer, 2011, s. 64.

¹⁰⁴ Bland annat Porter & Kramer, 2011, s. 70.

¹⁰⁵ Bland annat Porter & Kramer, 2011, s. 75.

¹⁰⁶ Guiding Principle No. 8, Commentary.

¹⁰⁷ Exempel: Guiding Principle No. 6, samt Guiding Principle No. 12.

¹⁰⁸ Guiding Principles, General Principles.

exempel på hur rättighets-begreppet kan anses utvidgat hos FN:s GP:s genom användningen av begreppet ”behov” i anslutning till ”rättighet”.

En intressant aspekt i användningen av ”needs” är hur Porter och Kramer kopplar det till sociala institutioner, precis som det teoretiska perspektiv studien antagit kopplar uppfyllandet av mänskliga rättigheter till sociala institutioner:

The best companies once took on a broad range of roles in meeting the *needs* of workers, communities, and supporting businesses. As other social institutions appeared on the scene, however, these roles fell away or were delegated.¹⁰⁹

Enligt Porter och Kramer har företag en gång i tiden varit skapare och upprätthållare av sociala institutioner, men när andra sociala institutioner uppkommit har företags ansvar därmed minskat. Ur det teoretiska ramverket studien antagit, som kopplar sociala institution till uppfyllandet av rättigheter, visar detta på en länk mellan ”behov” och ”rättighet” hos Porter och Kramer, då de använder begreppet ”behov” och hänvisar till sociala institutioner som uppfyllare av dessa.

6.2.2 Ansvar och skyldighet

Vid observation av FN:s GP:s är det tydligt att kravet om ansvar som ställs på företag är att företag i så stor utsträckning som möjligt ska undvika att kränka de mänskliga rättigheterna: ”Business enterprises should respect human rights. This means that they should avoid infringing on the human rights of others.”¹¹⁰

The responsibility to respect human rights requires that business enterprises: (a) Avoid causing or contributing to adverse human rights impacts through their own activities [...] (b) Seek to prevent or mitigate adverse human rights impacts that are directly linked to their operations [...].¹¹¹

¹⁰⁹ Porter & Kramer, 2011, s. 66.

¹¹⁰ Guiding Principle No. 11.

¹¹¹ Guiding Principle No. 13.

Likt Pogges syn på negativ *skyldighet* innebär detta att *ej skada*, och som i exempen ovan, att i största mån minska sin negativa inverkan på mänskliga rättigheter. ”In order to [...] prevent [or/and] mitigate [...] their human rights impacts, business enterprises should carry out human rights due diligence.”¹¹² I och med detta visar FN:s GP:s på att detta även kan innebära aktiva handlingar så som att överse företagets praktiker och policys. Därav överensstämmer uppmaningen till företag, att inte skada och därmed utföra aktiva handlingar i den strävan, med det teoretiska perspektivets syn på negativ *skyldighet*.

I FN:s GP:s beskrivs företagens ansvar gentemot samhället som en global standard som förväntas att följas.¹¹³ ”Skyldigheten”, däremot, tillskrivs explicit stater, och på samma sätt som företagens ansvar beskrivs som en global standard som förväntas, beskrivs staters skyldighet att skydda mot kränkningar av mänskliga rättigheter som både internationellt lagstadgat men också som en moralisk norm.¹¹⁴

I CSV-artiklarna nämner Porter och Kramer att företag förväntas följa internationella lagar och regler, samt att de anser att en viktig uppgift för stater är att konstituera dessa ramverk för företag att verka inom.¹¹⁵ Porter och Kramer kopplar, till skillnad från FN:s GP:s, inte till ansvar när de talar om företagens verksamhet, de vill snarare använda sitt koncept till att hävda en slags skyldighet hos företagen att öka legitimiteten hos vinstdrivande bolag:

The purpose of the corporation must be redefined as creating shared value, not just profit per se. This will drive the next wave of innovation and productivity growth in the global economy. It will also reshape capitalism and its relationship to society. Perhaps most important of all, learning how to create shared value is our best chance to legitimize business again.¹¹⁶

¹¹² Guiding Principle No. 17.

¹¹³ Guiding Principle No. 11, Commentary.

¹¹⁴ Guiding Principle No. 1, Commentary.

¹¹⁵ Porter & Kramer, 2011, ss. 74-5.

¹¹⁶ Ibid., s. 64.

”Skyldigheten” företag innehar, i detta citat, är att de måste omdefiniera sitt syfte, till att handla om skapandet av gemensamt värde som i sin tur kommer legitimera företagandet. Detta skifte i syfte motiveras genom att samhällseliga behov definierar marknaden.¹¹⁷ Det existerar en interdiskursivitet emellan statsdiskursen och diskursen CSV ingår i, i avseende skyldighet. CSV-konceptet innehar en interdiskursivitet med FN:s GP:s genom att konceptet vill omdefiniera företagets syfte till att fylla behov (och därmed generera vinst, likt företagsdiskursen), likt stater har en skyldighet att uppfylla rättigheter.

I FN:s GP:s återfinns explicita uttalande om *företagens* plats i rättighets-uppfyllande som skulle kunna innebära en kontrast till tidigare slutsats om interdiskursivitet: ”Business enterprises should not undermine States’ abilities to meet their own human rights obligations [...]”.¹¹⁸ Denna skillnad i beskrivandet av företagets roll är mycket tydlig mellan FN:s GP:s och CSV-konceptet. Men detta kan möjligtvis förstärka bevisen att det existerar en interdiskursivitet emellan hur CSV-konceptet talar om *företag*, samt hur FN:s GP:s talar om *staten*. FN:s GP:s beskrivningen av företagets roll antyder att företag på egen hand inte bör skapa och upprätthålla sociala institutioner - något CSV-konceptet antyder ska ingå i den strategi konceptet föreslår.¹¹⁹

6.2.3 Handlingar

Tidigare avsnitt redogjorde och analyserade användningen av ”ansvar” och ”skyldighet”, samt vad som ska tillskrivas vilken aktör. I detta avsnitt ställs frågan vad det finns för konkreta idéer när det kommer till handlingar.

I artikeln ”Creating Shared Value” beskriver Porter och Kramer tre sätt för hur företag kan skapa tillfällen för att det delade värdet ska kunna uppstå. Genom att skapa samhällseliga värden skapas ekonomiska sådana; när dessa länkas ihop kan nya sätt att

¹¹⁷ Porter & Kramer, 2006, ss. 83-4. För en djupare diskussion, se avsnitt 6.3.1 ”Företagens vinstmaximering”.

¹¹⁸ Guiding Principle No. 11, Commentary.

¹¹⁹ Porter & Kramer, 2011, ss. 72-5.

fylla behov utvecklas, effektiviseringen ökar och likaså differentieringen, vilket i sin tur expanderar hela marknaden. I den andra av dessa tre sätten att skapa CSV-tillfällen, ”Redefining Productivity in the Value Chain”, poängteras det hur samhällsproblem kan skapa kostnader för ett företags värdekedja.¹²⁰ Detta utgör ett exempel på hur CSV ständigt relaterar till vinstmaximering i sina val av samhällsproblem att fokusera på. I den tredje av dessa, ”Enabling Local Cluster Development”, nämns aspekter som mycket väl kan kopplas till skapandet och upprätthållandet av en social institution:

Firms create shared value by building clusters to improve company productivity while addressing gaps or failures in the framework conditions surrounding the cluster. [...] Clusters are prominent in all successful and growing regional economies.¹²¹

When a firm builds clusters in its key locations, it also amplifies the connection between its success and its communities' success.¹²²

Kluster är alltså en geografisk koncentration av bolag, leverantörer, logistisk infrastruktur inom ett fält (exempelvis IT, mineralutvinning eller textilproduktion), men det inkluderar även omgivande sociala institutioner, så som utbildning och sjukvård. Utifrån studiens perspektiv innebär skapandet av sådana sociala institutioner att CSV intar en roll som möjlig rättighetsuppfyllare.

Porter och Kramer talar om hur förbättring av infrastruktur och institutioner i en region ofta kräver kollektiv handling; som tidigare nämnt¹²³ menar FN:s GP:s explicit att företag inte får ta över staters skyldighet gentemot mänskliga rättigheter, men olika former av samarbete nämns ett antal gånger: ”Moreover, States should consider multilateral approaches to prevent and address such acts [gross human rights abuses], as well as support effective collective initiatives.”¹²⁴. Det finns härmed en tendens av att vilja samarbeta med andra aktörer. Det är tydligt i FN:s GP:s att staten besitter en

¹²⁰ Porter & Kramer, 2011, s. 67-8.

¹²¹ Ibid., s. 72.

¹²² Ibid., s. 73.

¹²³ Se avsnitt 6.1.2 ”Modalitet”.

¹²⁴ Guiding Principle No. 7, Commentary. Se även: Guiding Principles No. 10, 19.

ledande roll i det pågående projektet av uppfyllande och skyddande av mänskliga rättigheter; med företag och/eller andra aktörer kan samarbete ske, men explicit företag ska inte anamma en ledande roll i detta. I kontrast hävdar Porter och Kramers i sina CSV-artiklar att företagen besitter en större förmåga än stater när det kommer till att fylla behov.¹²⁵

Eftersom FN:s GP:s är, precis som namnet antyder, vägledande principer följer det naturligt att det existerar föreskrivna handlingar i dokumentet. Ett återupprepande element när det kommer till företagens handlingar är utövandet av respekt gentemot mänskliga rättigheter, medan stater framförallt ska tillhandahålla ramverk för tredje part att verka inom. Denna uppdelning av handlingar beror på ramverkets första princip om statens skyldighet att respektera, skydda och uppfylla mänskliga rättigheter hos individer inom sitt territorium och/eller jurisdiktion.¹²⁶ Ramverket kopplar genomgående till den första principen, vilket innebär att många av handlingarna som stater ska utföra beror av staters skyldighet att skydda mänskliga rättigheter. Ett exempel på detta är Guiding Principle No. 3: ”In meeting their duty to protect, States should: [...]”¹²⁷, samt No. 5: ”States should exercise adequate oversight in order to meet their international human rights obligations [...]”¹²⁸. De handlingar FN:s GP:s föreskriver stater utgår alltså ifrån statens skyldighet gentemot mänskliga rättigheter.

FN:s GP:s är konstruerade på liknande sätt som vägledningen och ”ramverket” CSV-artiklarna tillhandahåller. Skillnaden är att i FN:s GP:s ska ramverket användas för att bibehålla respekten gentemot mänskliga rättigheter, medan den vägledning CSV-artiklarna ger fokuserar på skapandet av CSV-tillfälle. Detta visar igen på en interdiskursivitet mellan materialen, i detta fall i termer av handlingar och *roller* i utförandet av dessa; CSV-konceptet talar om *företagen* och FN:s GP:s talar om *staten* som ledande.

¹²⁵ Porter & Kramer, 2006, s. 82-3. Se även: Porter & Kramer, 2011, s. 67.

¹²⁶ Guiding Principle No. 1, samt Commentary.

¹²⁷ Guiding Principle No. 3.

¹²⁸ Guiding Principle No. 5.

6.3 Social praktik

I detta avsnitt ställs frågan vilken social praktik den diskursiva praktiken verkar inom, med andra ord omsluter den sista dimensionen de två andra dimensionerna. Genom att se till hur andra diskursiva praktiker influerar den studerade diskursen kan dess uppkomst förklaras. Studien kommer fokusera på tre stycken sociala praktiker som anses vara relevanta för den undersökta diskursen. Efter att ha undersökt och analyserat CSV-konceptet går det att urskilja tre prominenta inslag, nämligen vinstmaximering, uppfyllandet av mänskliga rättigheter, samt globalisering. Utifrån dessa tre teman kommer CSV-konceptet diskuteras i ett vidgat sammanhang.

6.3.1 Företagens vinstmaximering

Den första sociala praktiken som studien belyser är företags vinstmaximering. Vinstdrivande bolag har till syfte att tjäna pengar och användande av CSV verkar tydligt inom den sociala praktiken av vinstmaximering; konceptet anser sig hitta nya sätt att göra vinst när företag även ser till sociala aspekter som kan förbättras.¹²⁹ Detta innebär att CSV ingår i samma diskursordning som vinstmaximering och därmed formas av en företagsdiskurs. Likt Milton Friedmans synsätt på företags ansvar anser Porter och Kramer att CSV: "[...] is integral to a company's profitability and competitive position."¹³⁰ Genom att använda CSV kan företags inblandning i samhällets behov legitimeras utifrån vinstmaximering. Enligt Friedman har företagets ledning ett ansvar gentemot dess aktieägare, nämligen att bedriva verksamheten så att vinsten maximeras och att samhällets regler följs.¹³¹ Porter och Kramer rör sig i en gråzon som Friedman inte behandlar i sin artikel, nämligen där vinstmaximering anses bero av samhällets välmående. Därav anser Porter och Kramer att kärnan av företagets ansvar

¹²⁹ Porter & Kramer, 2011, s. 64.

¹³⁰ Ibid., s. 76.

¹³¹ Friedman, 1970.

(vinstmaximering) behålls, likt Friedman argumenterar, men för att skapa förutsättningarna för detta ser de till samhällets utveckling.¹³²

Sammanfattningsvis ser Porter och Kramer till samhällsbehov hur ett vinst- och värdeperspektiv. Det sociala ansvaret är därmed inte ett ansvar i den meningen att det är en innestående aspekt frikopplat ifrån vinstmaximeringen - istället används ett liknande innehåll, nämligen att utveckla samhället, men perspektivet och syftet är inte det samma.

6.3.2 Uppfyllande av mänskliga rättigheter

Vid analys av den textuella nivån framgår det att företag är den främsta aktören inom CSV, i den andra dimensionen, diskursiv praktik, framgår det att användningen av ”needs” och ”rights” är till viss del delad. I och med detta finns det belägg för att anta att CSV verkar inom en social praktik av uppfyllande av rättigheter. Inom samma sociala praktik finner man oftast staten som aktör.¹³³ CSV formas därav av en slags statsdiskurs, där aktören har till uppgift att uppfylla behov (och rättigheter, se tidigare diskussion). CSV använder detta faktum som utgångspunkt och istället för att se det som en svaghet är det en möjlighet till att skapa ekonomiskt värde.¹³⁴ Tendenser för ett överskridande mellan företagsdiskursen och statsdiskursen går att återfinna explicit i CSV: ”The principle of shared value creation cuts across the traditional divide between the responsibilities of business and those of government or civil society.”¹³⁵. Enligt Porter och Kramer bör man utgå ifrån samhällets perspektiv där aktören spelar mindre roll och att samhällsfördelen uppnås till minst kostnad får avgöra vem som fyller behovet.¹³⁶ Trots att Porter och Kramer menar att konceptet inte ingår i kategorin socialt ansvar så signalerar CSV:s fokus på samhälleliga framsteg, som mekanism till

¹³² Porter & Kramer, 2011, s. 66.

¹³³ Guiding Principles, General Principles.

¹³⁴ Porter & Kramer, 2011, s. 67.

¹³⁵ Ibid., s. 72.

¹³⁶ Ibid.

ytterligare ekonomiska sådana, att det existerar en länk däremellan. Porter och Kramer visar dock på att företagens bidrag till samhällelig utveckling varken behöver betyda välgörenhet eller att företag antar ett allomfattande ansvar; den sociala utvecklingen blir en delprodukt av att implementera CSV.¹³⁷

6.3.3 Globalisering

Den sista sociala praktiken som studien belyser är globalisering, vilket beskrivs som en:

samlingsbenämning på utvecklingen inom politik, ekonomi och kultur. I allmänt språkbruk har termen emellertid i första hand kommit att syfta på ekonomiska förhållanden. Med globalisering avses då den senaste fasen i kapitalismens utveckling under vilken de nationella ekonomierna har blivit alltmer integrerade.¹³⁸

Det v s det existerar ett beroendeförhållande (interdependens) emellan olika ekonomier, men även inom politik och kultur. Samarbete och interdependens är centralt i Porter och Kramers artiklar om CSV: "[...]shared value can come only as a result of effective collaboration among all parties."¹³⁹ CSV formas, i sitt uttryck, av en interdependens mellan samhälle, stat och företag. Företaget behöver ett samhälle som innehar köpkraft, arbetskraft och en god inställning till företagets verksamhet. I samma stund behöver samhället framgångsrika företag med anställningsmöjligheter.¹⁴⁰ Porter och Kramer talar ofta om den smala definitionen av kapitalism¹⁴¹ och hur den sätter gränser för företagens framgång. Genom att tillämpa CSV omformas och återställs kapitalismens gränser.¹⁴² Vad Porter och Kramer egentligen uppmanar till, är att företag ska anamma globaliseringens mekanismer. På grund av den ökande globaliseringen måste företag

¹³⁷ Porter & Kramer, 2011, s. 64.

¹³⁸ "globalisering", *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/globalisering>, (hämtad: 2016-12-30).

¹³⁹ Porter & Kramer, 2011, s. 73.

¹⁴⁰ Ibid., s. 66.

¹⁴¹ Exempel: Porter & Kramer, 2011, ss. 64, 66.

¹⁴² Porter & Kramer, 2011, ss. 64, 67.

utgå ifrån att deras handlingar påverkar fler aspekter än endast inom den ekonomiska kontext de verkar. De måste även utgå ifrån att interdependensen mellan företag och samhälle är stark nog att konstituera respektive parts framgång. Detta innebär att det klassiska perspektivet på företag som näringsidkare utvidgas.¹⁴³

¹⁴³ Porter & Kramer, 2011, s. 77.

7 Diskussion

7.1 Teori om rättighetsuppfyllande

Med studiens teoretiska perspektiv har svagheter kunnat synliggöras i och med kontexten av företag. Likt manskligarattigheter.se (regeringens hemsida om mänskliga rättigheter), brukas den vedertagna uppfattningen om staten som rättighetsuppfyllare. Studiens undersökning och analys har visat på hur företag utesluts eller nämns dåligt som rättighetsuppfyllare hos FN:s GP:s och Pogges teoretiska ramverk. Porter och Kramer belyser denna exkludering:

Solving social problems has been ceded to governments and to NGOs. [...] The concept of shared value, in contrast, recognizes that societal needs, not just conventional economic needs, define markets.¹⁴⁴

Denna studie har kunnat uppvisa exempel på hur CSV strävar mot att till viss del ta över denna roll ifrån staten. Företag diskuteras ofta i litteraturen som något som påverkar miljön och sociala förhållanden: antingen bidrar företag till förbättringen av dessa, då de exempelvis påverkar staters ekonomiska tillväxt. Ur ett annat perspektiv så bidrar företag till försämringen av dessa, exempelvis genom transport och produktion, samt dåliga arbets- och levnadsförhållanden för människor i anslutning till företagets verksamhet.¹⁴⁵ Det som inte diskuteras i någon stor utsträckning i litteraturen är uppfyllandet och upprätthållandet av mänskliga rättigheter av företag, samt konsekvenserna utav detta. Ett vidgat sätt att se på samhällets förvaltningsapparat skulle innebära en inkludering av företag som i sin tur kan problematisera ytterligare ”socialt ansvar” och staters roll när det kommer till rättighetsuppfyllande.

¹⁴⁴ Porter & Kramer, 2011, s. 65.

¹⁴⁵ Nolan, 2016, s. 3.

Ett problem, som också andra har uppmärksammat¹⁴⁶, är Pogges användning av regeringen/staten för att göra sina teoretiska poänger, då det begränsar perspektivet på företagens påverkan på den globala institutionella ordningen. Pogge anser att de som har det sekundära ansvaret för uppfyllande av mänskliga rättigheter är de som upprätthåller sociala institutioner, d v s allmänheten ur Pogge statscentrerade perspektiv. Rollen som sekundär rättighetsuppfyllare tillskrivs därför individer som är medborgare av staten, vilket förbiser icke-statliga aktörer, så som företag.¹⁴⁷ I och med detta härleds företagens makt som en förgrening av staten vilket undgår att problematisera svaga staters beroende av företagens investeringar och hur de påverkas av företagens makt.

7.2 Förskjutning av skyldighet

En annan aspekt denna undersökning har synliggjort är skillnaden och likheten emellan ”skyldighet” och ”ansvar”. Likt FN:s GP:s insinuerar har stater en skyldighet att uppfylla mänskliga rättigheter, samt beskydda dessa rättigheter så de är bestående - med andra ord upprätthålla dem. En fråga som bör ställas i detta fall är konsekvenserna av en utvidgad förståelse av ”ansvar” när det kommer till företagen. Kan det ökande kravet på socialt ansvar hos företag vara skadligt för stater och dess medborgare? Eller kan detta också vara önskvärt för stater? I likhet med Gonzalez Correa skulle en förskjutning av skyldigheter, endast på grund av den inverkan företag har på samhället, innebära att en stor portion av staters skyldigheter förflyttades till företag.¹⁴⁸ Det skulle även kunna uppstå en problematik där stater medvetet inte uppfyller sin skyldighet i tro om att företag ”tar över” där staten inte räcker till. Detta kan vara orsaken till FN:s GP:s försiktighet att tillskriva tydliga och direkta riktlinjer till företagen i hur de *måste* handla, men den juridiska aspekten bör även anmärkas på, då företag ”endast” innehar ett moraliskt ansvar. Det är nämligen staten som är den reglerande apparaten som

¹⁴⁶ González Correa, 2015, s. 168.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Ibid., s. 161.

innehar det juridiska ansvaret att se till att företag inte skadar eller kränker de mänskliga rättigheterna. Detta har denna uppsats tidigare problematiserat på grund av företagens ekonomiska ställning i den globala institutionella ordningen. Det blir ytterligare intressant att problematisera denna skillnad i åtagande då företag genom CSV ska anta sig sociala problem som ett sätt att vinstmaximera - i detta fall kan företag anta sig liknande skyldigheter som staten har (rätt till utbildning, sjukvård), men de kodas fortfarande som ansvar utifrån kategorin aktören (företag) ingår i. Problematiken som uppstår i och med denna förskjutning av skyldighetens innehåll, men den språkliga och juridiska skillnaden hos ansvar, är hur medborgare ska kunna göra anspråk på sina rättigheter när företagen saknar skyldighet att uppfylla dem. Om rättigheter ses på genom ett institutionellt perspektiv, likt det studien antagit, försvinner denna problematik då företag skulle inneha rollen som skaparen av tvingande sociala institutioner. Det sekundära ansvaret ligger dock hos de som upprätthåller institutionen, som i statens fall är medborgarna, men vem är upprätthållen när företagen skapar dessa? Man kan hävda att företag besitter både rollen som skapare *och* upprätthållare i detta fall; företagen och stat är två olika slags aktörer trots att företag agerar diskursivt som stat i rättighetsuppfyllandet; framförallt saknar företag motsvarande medlemskap som finns mellan stat och medborgare.

7.3 Marketization of discourse och neo-kolonialism

Likt Faircloughs ”marketization of discourse” har undersökningen av CSV visat på tendenser att konceptet tar över staters diskursiva praktik - i detta fall rättighetsuppfyllande. Fairclough ställer upp två frågeställningar om utvecklingen av denna kolonialisering, något denna studie på liknande sätt är kritisk mot, men i exemplet rättighetsuppfyllande.¹⁴⁹ Den första konsekvensen berör statens suveränitet och auktoritet: i och med en marketization of discourse kan statens auktoritet försvagas vilket innebär en försvagad ställning gentemot sina medborgare, samt resterande globala

¹⁴⁹ Fairclough, 1993, ss. 143-4

samhälle. Staters identitet formas och förändras i och med att en annan aktör kolonialiserar dess diskursiva praktik; det som tidigare tillskrivits staten är inte längre unikt för den typen av aktör. Detta kan leda till att förhållningssättet gentemot staten förändras, både när det kommer till medborgare och andra aktörer i det globala samhället. I likhet med Faircloughs slutsatser innebär instabila institutionella identiteter ett skifte i auktoritära relationer mellan stat och företag.¹⁵⁰

Det är inte bara en kolonialisering av diskursiva praktiker som tenderar att uppstå i och med hur dessa diskursordningar ingår i varandra; en tendens av neo-kolonialism kan även återfinnas. Neo-kolonialism, eller nykolonialism, beskrivs som:

att det land som utsätts härför åtnjuter en formell självständighet och alla de yttre attribut som förknippas med internationell suveränitet. I realiteten styrs landets ekonomiska system och därmed dess politiska handlingslinje utifrån.¹⁵¹

Det är tydligt hos CSV-konceptet att företag uppmanas att involvera sig i det samhälle de verkar, både ekonomiskt och mer implicit politiskt. Denna diskussion kommer inte att diskutera mänskliga rättigheter som neo-kolonialism, utan snarare utifrån perspektivet aktör och uppfyllandet av mänskliga rättigheter. I föregående underavsnitt diskuterades proportionalitet emellan inverkan och ansvar/skyldighet, men det finns ytterligare problematisering i avseende konsekvenser av detta. Utifrån det perspektiv studien antagit, när det kommer till legitimitet och makt, kan CSV-konceptet, där företag är skapare och upprätthållare av sociala institutioner, inneha en makt över den befolkning som tvingas under institutionen. Trots att företagen i detta fall inte kontrollerar tvångsmedel, kan de inneha en auktoritär position i samhället, då medborgarna saknar demokratiskt inflytande (juridiskt) på företag likt det de har gentemot den demokratiska staten.¹⁵² Företagen besitter därför inte rollen som legitim regering, men kan i egenskap av sin auktoritära position mötas av rättighetsanspråk.

¹⁵⁰ Fairclough, 1993, s. 157.

¹⁵¹ ”nykolonialism”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/nykolonialism> (hämtad: 2016-12-30).

¹⁵² Se avsnitt 3.2 ”Makt och legitimitet”.

Eftersom CSV utgår ifrån ett vinstmaximerande perspektiv bör även det scenariot där denna vinst inte längre kan göras antas. Porter och Kramer nämner detta inom sitt CSV-koncept:

Corporations are not responsible for all the world's problems, nor do they have the resources to solve them all. Each company can identify the particular set of societal problems that it is best equipped to help resolve and from which it can gain the greatest competitive benefit.¹⁵³

I detta scenario kombineras konsekvenserna av marketization of discourse och neo-kolonialism: företagen ingår fortfarande i diskursordningen där den diskursiva praktiken de kolonialiserat återfinns, i samma stund utövar de en praktik lik neo-kolonialism när de övertagit statens roll som rättighetsuppfyllare och därmed skapare av sociala institutioner. Det är alltså inte endast förhållningssättet till staten som kan förändras i och med detta skifte av auktoritära identiteter och relationer. Eftersom CSV primärt styrs av vinstmaximering beror dess involvering i sociala problem av en eventuell vinst i och med företagets engagemang. Eftersom företaget nu har kolonialiserat statens diskursiva praktik ingår den i en ny diskursordning där företag anses vara *rättighetsuppfyllaren*. Med andra ord har både företagets identitet och det betydelse-system de ingår i förändrats. Den dominerande tolkningen av verkligheten (rättighetsuppfyllande) kan komma att förändras i och med denna kombination av kolonialisering av diskursiva praktiker och praktiskt utövande av ekonomisk och politisk makt över ett land. Vid analys är det tydligt att CSV-konceptet upprepande underbygger sin trovärdighet som affärsstrategi med att referera till kostnadsnyttoeffekten.¹⁵⁴ Detta kan tolkas som att CSV, internt och primärt, förhåller sig till företagsdiskursen och externt och sekundärt till statsdiskursen och rättighetsuppfyllande. Med ”internt” menas det ur perspektivet företag (gentemot samhälle) och extern ur perspektivet samhälle (gentemot företag). Det finns därför skäl att tro att företag kan, vid utebliven vinstmaximering, överge sin sekundära identitet.

¹⁵³ Porter & Kramer, 2006, s. 92. Se även: Porter & Kramer, 2011, s. 77.

¹⁵⁴ Porter & Kramer, 2011, s. 66.

Detta leder fram till det sista problemet denna diskussion belyser: nämligen vidare det alltid är positivt att uppfylla mänskliga rättigheter. Man kan säga att en dominoeffekt har skett när det kommer till företagens inblandning i social utveckling. Företag ombeds att ta mer ansvar, och eftersom idén om företags ansvar blivit mer vedertagen har nya sätt att göra vinst på utvecklats där dessa syften kan mötas.¹⁵⁵ Med CSV som utgångspunkt har detta inte inneburit att företag fortsätter eller ökar sin ”inte skada”-roll; istället har detta genererat strategier för att utveckla olika slags sociala institutioner. Som tidigare diskuterat, skulle en konsekvens av denna kedjereaktion innebära att företag tar på sig en ”temporär” skyldighet, så länge det finns en vinstaspekt.¹⁵⁶ Mänskliga rättigheter och uppfyllandet av dessa är ett permanent och pågående projekt, som sker av sociala institutioner. På grund av mänskliga rättigheters permanenta ställning, och att de alltid behöver uppfyllas, bör de följaktligen antas av en aktör vars aktörskap inte beror av vinstaspekten. Sedan finns självklart det utfallet där företag bygger upp välfungerande sociala institutioner som framgångsrikt samverkar med företagets verksamhet och vinstsyfte, vilket kan innebära att det existerar incitament att fortsätta sitt aktörskap i området.

Det återstår en större moralisk fråga hur mänskliga rättigheter bör prioriteras: antingen uppfylls de ”för dagen”, med osäkerhet huruvida den sociala institutionen består; alternativt om rättighetsuppfyllandet ska tillskrivas staten för att på så sätt kunna cementera och etablera sociala institutioner, men med medvetenheten om hur tidskrävande det kan vara i politiskt svaga och resursfattiga länder.

¹⁵⁵ Porter & Kramer, 2006, s. 80.

¹⁵⁶ Porter & Kramer, 2011, s. 64.

8 Slutsats och besvarande av frågeställningar

Denna studie har belyst icke-klassiska element av globaliseringen och därmed problematiserat ökningen av företags involvering i samhällsproblem och samhällsutveckling. Kritik av företagens inverkan på samhället har tidigare handlat om a) en ökad privatisering av tjänster staten tidigare tillhandahållit och dess negativa effekter på ”produkten” (sjukvård, utbildning) b) företags negativa inverkan på miljö och människors liv. Detta har medfört att samhället kring företagen ställt krav på att det ska existera ett ansvar hos företagen vid handling. I och med den ökande pressen på företag att ta ett ansvar, men samtidigt fullfölja sitt syfte som vinstdrivande aktör har nya sätt att kombinera dessa framtagits. I denna undersökning har affärskonceptet Creating Shared Value antagits som studieobjektet för att pröva dess sammansättning gentemot vad som anses vara staters skyldighet: rättighetsuppfyllelse. Utifrån ett institutionellt perspektiv på rättighetsuppfyllande och genom ett kritiskt angreppsätt har studien ämnat att besvara följande frågeställningar:

- Vilken interdiskursivitet mellan Creating Shared Value-konceptet och statens skyldighet att uppfylla rättigheter går att återfinna i primärmaterialen?

- Hur kan sociala institutioner som uppfyller rättigheter skapas och förvaltas av företag genom CSV-konceptet?

- Vad för teoretiska konsekvenser kan uppstå i och med denna förskjutning?

I studiens analys av CSV och FN:s GP:s har det framgått att de båda tillskriver stater, företag och samhällen som viktiga aktörer. Vid analys av modalitet framstår CSV som ett trovärdigt teoretiskt ”ramverk” som även är praktiskt genomförbart, dock med

medvetenheten om Porter och Kramers ensidighet. FN:s GP:s visade på en lägre nivå av affinitet, med ett svagt resonemang kring varför företagen ska ta ett ansvar. Med analysen av transivitet och modalitet kunde studien ringa in tre diskursiva praktiker av CSV. Genom att analysera de tre diskursiva praktikerna har det framkommit att det till viss del existerar en interdiskursivitet mellan hur CSV-konceptet talar om behov och företag, och hur FN:s GP:s talar om rättigheter och staten, i aspekterna skyldighet, handlingar och ledande aktör. D v s att CSV-konceptet talar om företag på liknande sätt som FN:s GP:s talar om staten. Vad studien också har funnit är att CSV-konceptet, som kombinerar vinstmaximering och frånsäger sig socialt ansvar (i motsats till CSR), tenderar att tala om uppfyllandet av samhällsbehov inom samma diskursordning som FN talar om staters skyldighet att uppfylla mänskliga rättigheter. När företag vill skapa gemensamma värden mellan verksamheten och samhället frikopplas denna praktik från socialt ansvar - det skapas en slags skyldighet att skapa social nytta för att företagets vinstmaximering ska nå sin fulla potential.

Då denna undersökning visat upp skillnaden och likheten mellan användningen av ”rättighet” och ”behov” har även studiens andra frågeställning närmats. Porter och Kramer använder uteslutande ordet ”behov”, medan FN:s GP:s använder sig till mesta del av ”rättighet”. Trots detta har analysen visat på att de använder dessa begrepp inom samma diskursordning. Analys av CSV-konceptet har visat på att sociala institutioner kan skapas och förvaltas av CSV, men genom ett inestående vinstperspektiv. Vinst- och kostnad-nyttoperspektivet är ständigt återkommande i materialet; Porter och Kramers påstående om att CSV förutsätter etiska normer och lagar i sin praktik kan stämma, men det är snarare vinstperspektivet som framträder vid analys. Vid analys av den sociala praktiken framgår det att CSV formas av både en företagsdiskurs och en statsdiskurs, samt icke-diskursiva drag så som institutionaliserade sociala handlingar och ekonomiska logiker. De aspekter som belystes var vinstmaximering, uppfyllande av mänskliga rättigheter och globalisering.

Då analys av de diskursiva praktikerna påvisade interdiskursivitet finns det belägg för att mena på att CSV och FN:s GP:s till viss del ingår i samma diskursordning. Konsekvenserna av en skiftning av hegemon inom denna diskursordningen har

diskuterats. Diskussionen har cirkulerat kring användningen av CSV vid skapandet och upprätthållandet av sociala institutioner. Konsekvenserna som framträtt har berört de två aktörernas skilda karaktär, samt regelsystem som aktörerna förhåller sig till. Detta får konsekvenser när de olika aktörerna mottar rättighetsanspråk från samma avsändare - medborgarna.

Studien har också diskuterat det antagna perspektivet och dess begränsningar i ljuset av CSV-konceptet och dess funktion. Detta har gjorts för att angripa diskursordningen från två håll; det ena hållet angriper exkluderingen av företag som rättighetsaktör, medan det andra angriper inkluderingen eller övertagandet av rättighetsuppfyllelse från stat till företag. Vid exkludering av företag som potentiell rättighetsaktör riskerar man att förbise problem och eventuella utfall av skiftet i rollen som rättighetsuppfyllare. Vid inkludering av företag framgår framförallt konsekvenserna för de som kan göra rättighetsanspråk - nämligen befolkningen.

Vid fortsatt forskning inom samma fält kan ett koncentrerat perspektiv på mänskliga rättigheter och företag problematiseras i termer av staters oförmåga att uppfylla mänskliga rättigheter. Vid den avslutande diskussion om uppfyllande av mänskliga rättigheter framgick det att det existerar en större moralisk fråga huruvida varje tillfälle att uppfylla dessa rättigheter ska tas, oberoende vem som uppfyller dessa. Porter och Kramer hävdar, som tidigare nämnt, att den organisation som lämpar sig bäst ur ett kostnads-nyttoperspektiv att uppfylla behov ska göra det. Dock har diskussionen som studien bedrivit visat på problem som uppstår vid detta vinstmaximerings-perspektiv samt vid rättighetsuppfyllare som saknar ömsesidiga utbyten i termer av skyldigheter och rättigheter.

Referenser

Primärmaterial

Office of the High Commissioner for Human Rights, *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations 'Protect, Respect and Remedy' Framework*, HR/PUB/11/04, 2011

Porter, Michael E., & Kramer, Mark R., "CREATING SHARED VALUE", *Harvard Business Review* 89, no. 1/2, 2011, ss. 64-77

Porter, Michael E., & Kramer, Mark R., "Strategy & Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility", *Harvard Business Review* 84, no. 12, 2006, ss. 78-92

Sekundärmaterial

"10 biggest corporations make more money than most countries in the world combined", *Global Justice Now*, September 12, 2016, <http://www.globaljustice.org.uk/news/2016/sep/12/10-biggest-corporations-make-more-money-most-countries-world-combined>, (hämtad: 2016-11-04)

Baumann-Pauly, Dorothée & Nolan, Justine (red.), *Business and human rights: from principles to practice*, Routledge, Abingdon, 2016

Baumann-Pauly, Dorothée & Posner, Michael, "Making the business case for human rights: an assessment", i Baumann-Pauly et al., *Business and human rights: from principles to practice*, Routledge, Abingdon, 2016, ss. 11-22

Beckman, Ludvig, *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*, Santérus, Stockholm, 2005

Beschorner, Thomas, "Creating Shared Value: The One-Trick Pony Approach", *Business Ethics J Rev* 1(17), 2013, ss. 106–112

Biswas, Asit K., Tortajada, Cecilia., Biswas-Tortajada, Andrea., Joshi, Yugal K. & Gupta, Aishvarya., *Creating Shared Value: Impacts of Nestlé in Moga, India [Elektronisk resurs]*, 2014

Crane, Andrew, et al. "Contesting the Value of "Creating Shared Value.", *California Management Review* 56, no. 2, 2014, ss. 130-153

de los Reyes Jr., Gaston, Markus Scholz, and N. Craig Smith. "Beyond the "Win-Win": Creating Shared Value Requires Ethical Frameworks.", *INSEAD Working Papers Collection* no. 67, 2016, ss. 1-40

"De mänskliga rättigheterna", *Mänskliga rättigheter - regeringens webbplats om mänskliga rättigheter*, <http://www.manskligarattigheter.se/sv/de-manskliga-rattigheterna>, (hämtad: 2016-12-13)

Fairclough, Norman, "Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities", *Discourse & Society*, Vol. 4, Issue 2, 1993, ss. 133-168

Freeman, R. Edward, *Strategic management : a stakeholder approach*, Cambridge : Cambridge University Press, 2010

Friedman, Milton, "The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits", *The New York Times Magazine*, September 13, 1970

"globalisering", *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/globalisering>, (hämtad: 2016-12-30)

González Correa, Flor, "Human Rights Ltd.: An Alternative Approach to Assessing the Impact of Transnational Corporations on Human Rights" i Mills, Kurt, & Karp, David Jason, *Human Rights Protection in Global Politics: Responsibilities of States and Non-State Actors [Elektronisk resurs]*, Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2015, ss. 159-179

Hillman, Amy J. & Keim, Gerald D., "Shareholder Value, Stakeholder Management, and Social Issues: What's the Bottom Line?", *Strategic Management Journal* Vol. 22, Issue 2, 2001, ss. 125-139

"How we work", *FSG*, <http://www.fsg.org/how-we-work> (hämtad: 2016-12-29)

Nestlé S.A., Public Affairs, *Nestlé in society - Creating Shared Value and meeting our commitments 2015*, Nestlé, mars 2016, http://www.nestle.com/asset-library/documents/library/documents/corporate_social_responsibility/nestle-csv-full-report-2015-en.pdf (hämtad: 2016-12-02)

Nolan, Justine, "Business and human rights in context" i Baumann-Pauly et al., *Business and Human Rights: From Principles to Practice*, 2016, ss. 1-11

Nolan, Justine, "Mapping the movement: the business and human rights regulatory framework" i Baumann-Pauly et al., *Business and human rights: from principles to practice*, Routledge, Abingdon, 2016, ss. 32-51

”nykolonialism”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/nykolonialism>, (hämtad: 2016-12-30)

Pogge, Thomas Winfried Menko, *World poverty and human rights : cosmopolitan responsibilities and reforms*, Cambridge : Polity, 2008

Toebes, Brigit & Čerňič, Jernej Letnar, ”Corporate Human Rights Obligations under Economic, Social, and Cultural Rights” i Addicott, Jeffrey F., Bhuiyan, Jahid Hossain & Chowdhury, Tareq M. R., *Globalization, international law, and human rights [Elektronisk resurs]*, New Delhi ; Oxford : Oxford University Press, 2012, ss. 1-33

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Traktat

Universal Declaration of Human Rights, UN Doc. A/RES/217 (III), 10 December 1948.